

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Bc. DANIELA MIŘIŇOVSKÁ

Obor: Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání,
Anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání

PARTITURA V EDUKAČNÍM PROCESU

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Šiřická

Olomouc 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne .....

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Jarmile Šiřické za odborné vedení diplomové práce a poskytování cenných rad. Dále moje poděkování patří rodině a především manželovi za podporu při studiu a při překonávání překážek.

Obsah

1. Úvod	1
2. Vývoj evropské hudební notace	3
3. Partitura	5
4. Edukační proces	7
4.1.1 Výukový cíl	8
4.1.2 Taxonomie výukových cílů	9
4.1.2.1 Taxonomie kognitivních cílů	9
4.1.2.2 Taxonomie afektivních cílů	10
4.1.2.3 Taxonomie psychomotorických cílů	11
4.2 Činitelé edukačního procesu	11
4.3 Metody a formy	12
5. RVP ZV – hudební výchova	15
5.1 Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání	15
5.2 Klíčové kompetence	16
5.3 Vzdělávací oblasti	19
5.3.1 Umění a kultura – hudební výchova	20
6. Partitury pro děti	25
6.1 Orffova škola	26
6.1.1 Carl Orff	26
6.1.2 Orffovy hudební nástroje	27
6.1.3 Česká Orffova společnost	27
6.1.4 Česká Orffova škola	28
6.1.4.1 I. Začátky	28
6.1.4.2 II. Pentatonika	29
6.1.4.3 III. Dur - moll	30
6.1.4.4 IV. Modální tóniny	30
6.2 Pavel Jurkovič	31
6.2.1 Dílo Pavla Jurkoviče	32
6.3 Ilja Hurník	35
6.4 Jaroslav Herden	35
6.4.1 Hudba jako řeč	36
6.4.2 Úpravy pro školní soubory	37
6.4.3 Hudba pro děti	38

6.5	Jan Prchal, Jiří Holubec, Vlasta Reittererová – Nebojme se klasiky	40
6.6	Jan Prchal, Jiří Holubec – Populární hudba ve škole	43
6.7	Floriana D’Andrea – Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování	44
7.	Výzkum.....	46
7.1	Provedení skladby	49
7.2	Příprava na vyučovací jednotku (45 minut) 7. B	50
7.2.1	Písemný záznam o provedení skladby	51
7.3	Příprava na vyučovací jednotku (45 minut) Hudební seminář.....	52
7.3.1	Písemný záznam o provedení skladby	53
7.4	Porovnání předvedení skladby.....	54
8.	Závěr.....	55
9.	Anotace	57
10.	Resumé.....	58
11.	Přílohy	59
12.	Použité zdroje	70

1. Úvod

Téma této práce jsem si vybrala především díky blízkosti pedagogického prostředí a touze po praktické výuce hudební výchovy na základní škole. Velice často se totiž doslýchám, že žáci, kteří k nám přichází na druhý stupeň z vesnic v hodinách hudební výchovy „pouze“ zpívali a nemají nejmenší tušení o notách, rytmu, nástrojích, natož aby měli zkušenost právě s partiturou. Inspirací mi byla Mgr. Jarmila Šiřická, která své hodiny hudební výchovy vede jinak, než jsem i já sama jako žákyně byla zvyklá. Se žáky používá různé doprovodné nástroje a hodinu má tak nejen poučnou, ale i zábavnou a různorodou. Já osobně si myslím, že znalost alespoň základní stupnice C dur, jednoduchých taktů a rytmu by mělo být součástí výstupu a znalostí každého žáka, který základní školu opouští.

V úvodu své práce se věnuji spíše pedagogickým tématům a vysvětlení, co vlastně partitura a edukační proces vůbec znamenají a jaký je jejich obsah. Práce by tak měla posloužit začínajícím učitelům, jako jsem já, zorientovat se v náplni hodin hudební výchovy a kde v případě nouze hledat a čím se inspirovat. A v další části práce i najít inspiraci, kde dané materiály pro praktickou výuku hledat.

Druhá část mé práce se věnuje právě především autorům a dílům, ve kterých můžeme naleznout inspiraci pro práci v hodinách hudební výchovy. Nejsou zde popsána jen díla, která se věnují pouze partiturám, jako je např. *Česká Orffova škola*, ale také díla, která k rytmu a doprovodu vedou i jiným způsobem, například poslechem v dílech *My pozor dáme a posloucháme – My pozor dáme a nejen posloucháme*. Důležitým zdrojem mi byl také internetový blok *Jak na hudebku*, kde jsem čerpala inspiraci pro poslední část mé práce.

Ve třetí a zároveň poslední části, která je zaměřena na praktickou část partitury, se věnuji přípravám na hodiny, jejich provedení a porovnání ve dvou různých skupinách, přičemž jedna je sedmý ročník a druhá hudební seminář ročníku devátého. Jedná se o provedení skladby v dvou různých úrovních obtížnosti. Snahou bylo zjistit, jestli je hudební seminář opravdu na vyšší úrovni a zvládne za vyučovací hodinu totéž, co žáci sedmého ročníku, ovšem v těžší podobě, když se hudebního semináře účastní žáci s vyšší znalostí not, hry na hudební nástroje, rytmu, taktů. Součástí je také rozhovor s mojí kolegyní, která se již osmnáct let věnuje výuce

hudební výchovy a zastává názor, že praktická výuka je při těchto hodinách velice důležitá a byla mi tedy pomocnou rukou při provedení skladby v hudebním semináři, který zároveň i vede. Na konci poslední části můžeme tedy nalézt porovnání obou skupin a předvedených partitur s komentářem, jaký pro mě tento výzkum měl přínos a jaký by to mohlo mít vliv na další hodiny hudební výchovy především na naší základní škole.

2. Vývoj evropské hudební notace

Abychom se v práci mohli dostat k partiturám, je třeba nejprve se krátce podívat na to, jak vůbec vznikla hudební notace, zaznamenávání hudebních děl a jak tedy došlo ke vzniku partitur.

K vývoji hudební notace docházelo velmi pomalu, dříve totiž převažovala spontánní tvořivost a interpretace z paměti, nebylo tedy třeba noty zapisovat. Kolem 8. století se výjimkou staly liturgické církevní zpěvy, aby mohly být provozovány v jednotném schváleném a závazném znění. Začínala se tak využívat tzv. neumová notace, která pomocí čárek, teček a háčků naznačovala přibližný výškový průběh melodie. Během středověku se využívalo různých systémů písemné notace, nejčastěji označovány písmeny a to buď jednotlivé tóny, nebo intervaly. Bezpečný zápis not přineslo až zavedení linek, kdy kolem roku 1000 vznikla terciově uspořádaná linková osnova. Tehdy byly důležité linky označovány písmeny, z čehož později vznikly, nám dnes známe, klíče. Ve vrcholném středověku se pak počet linek ustálil na čtyři, nebo pět. Neumová notace, která byla zapisována na linky, se nejčastěji nazývá notací chorální.

Kolem roku 1200 došlo k rozvinutí notace na takovou úroveň, aby byla schopna zachytit také délky tónů – tato notace se nazývala menzurální. Znaky pro skupiny tónů dostaly jistý rytmický význam. Nejvíce se tato notace vyvíjela ve 13. a 14. století a ke konci vývoje dokázala zaznamenat i složitější rytmické a metrické útvary. Rozsah písemné tradice ve středověku byl tedy omezený především i z toho důvodu, že zapsané prameny nesloužily přímo zpěvákovi, ale jako podpora paměti pro předzpěváka nebo učitele zpěvu. Ani ty nejdokonalejší prameny proto neobsahovaly všechny potřebné parametry pro reprodukci chorálu, jelikož rytmus, dynamiku a tempo znali zpěváci z tradice a nácviku.¹

V renesanci se notace polyfonní hudby zjednodušovala. V 15. století se stávající černá menzurální notace vyměnila za bílou menzurální notaci. V 16. století se notace vzdala nároků na složité zaznamenávání metriky a začala být přístupná i zpěvu z listu. Rozvinuly se také specifické instrumentální notace tzv. tabulatury. Ty

---

¹SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1. str 53-55

byly určeny pouze pro jistý typ nástrojů (loutna, kytara, varhany, cembalo, klavichord, smyčcové a dechové nástroje). Tabulatury kombinovaly prvky vokální menzurální notace s písmeny a čísly. V té době nejrozšířenějšími tabulaturami byly loutnové – písmeny a číslicemi nezapisovaly tóny na linkové osnově, ale hmaty na strunách nástroje. V 15. století to byly ještě rukopisné notové materiály, v 16. století se šíření hudby usnadnilo vynálezem novotisku a vzniku hudebních nakladatelství (Benátky, Paříž, Antverpy, Norimberk, aj.).²

V období baroka, kdy vznikl princip dur-mollového cítění, vzniklo také hierarchické uspořádání podle vztahu k tónice. Docházelo také k zápisu číslovaného basu, nazývaného basso continuo. Doprovodné hlasy často partituru neměly a sledovaly pouze linku nejnižšího hlasu. „Už z konce 16. století jsou dochovány skladby, u nichž byla notace generálbasového hlasu provázena číselnými údaji o tom, které další tóny harmonie mají na daném místě zaznít. Pokud nebylo u noty uvedeno žádné číslo, měl být k notovanému tónu hrán ještě kvintakord. Jiné harmonie byly předpisovány několika číslicemi nad sebou, posuvky označovaly chromatické změny, atp.“³ Aby byl doveden k dokonalosti notový zápis, začalo se využívat melodického obrysu, proměn tempa, rytmické členitosti, pomlky a akcentů. Došlo také k prosazení novodobého přízvukového taktu. Od 17. století začali skladatelé také zaznamenávat, v jakém tempu má být daná skladba provedena. V tomto období je již plně rozvinutý notový zápis a začínají vznikat partitury, kterým se věnuje následující kapitola.

---

²SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1., str 115-116

³SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1., str 192-193

3. Partitura

Partitura je přehledným a jasně srozumitelným notografickým zápisem polyfonní skladby – je to tedy kompletní zápis hudebního díla. Název partitura vznikl již v druhé polovině 16. století a již tehdy sloužil k zaznamenávání hudební skladby a jejích jednotlivých hlasů tak, že byly řazeny pod sebe a každý z nich měl svůj řádek notového písma. Od 17. století partitury vyjadřují i rytmus. Dříve skladatelům sloužila jako pomůcka tabula compositoria na kterou se zaznamenávaly vícehlasé skladby. Poté byly skladby rozepisovány do jednotlivých hlasových partů. Pro složitější zápisy bylo třeba využívat například i mědirytiny. Nejstarší známá partitura byla vytištěna roku 1577 v Benátkách a jednalo se o čtyřhlasé madrigaly od Capriana de Rore. Dnes partitura slouží pro přehledné čtení celé skladby, pod sebou jsou umístěny takty stejně zaznívající a to jak obsahově, tak v barevnostním ohledu. „Notový zápis je stejně jako kterýkoli druh písma systémem znaků. Stačí si vymyslet znaky a přiřadit jim význam, abyste mohli účinně komunikovat s těmi, kdo význam oněch znaků znají. Při osvojování hudebního zápisu budeme postupovat pomalu a prostřednictvím her,..., notový zápis je mnohem jednodušší než zápis českého jazyka a především je mnohem logičtější – když melodie stoupá, umísťujeme grafické znaky výše do notové osnovy a naopak.“⁴

Partitury lze také rozdělit do několika druhů –vokální, komorní, orchestrální apod. Ve vokální partituře jsou hlasy rovnané podle výšky a to od ženských po mužské. První tedy vždy stojí soprán, poté alt, tenor a závěrem bas, i tyto hlasy se samozřejmě ještě dají dále rozdělit. V orchestrální partituře se k sobě vždy přiřazují hudební nástroje sobě podobné zvukovou povahou – dříve tomu tak však nebylo. Pro dnešní sepsání partitury je pořadí od shora následující - malá flétna, flétny, hoboje, anglický roh, klarinety, basový klarinet, fagot, kontrafagot, rohy, trubky, basová trubka, pozouny, basová tuba, kotle, velký a malý buben, triangl (tamburína, či jiné), první a druhé housle, viola, violoncello, basa. Mezi bicí a smyčcovou sekci se případně ještě vloží harfa, či klavír. Pokud je též zaznamenaný vokální hlas, nalezneme ho mezi violoncellem a basou. U některých hlasů, převážně dechových,

---

⁴D'ANDREA, Floriana. *Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let.* Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-232-7., str 77

můžeme pozorovat zapsání dvou hlasů na jeden řádek – pro úsporu místa. Takováto rozsáhlá partitura není jednoduchá a na její čtení a převedení do praxe je třeba zkušeného dirigenta. Kromě znalosti všech nástrojů musí být také rychlé čtení ve všech klíčích a případná praxe v transpozicích – je tedy třeba mít teoretické hudební vzdělání.⁵

Kromě klasických partitur, jako notový záznam, známe také tzv. *particello*, což je zkrácená partitura – hlasy jsou zde uspořádány do menšího počtu systému, podle nástrojových skupin. Dále existují kapesní partitury, nebo velice často využívaný klavírní výtah, kde jsou všechny hlasy shrnuty do dvou linek jako u not pro klavír. Dříve se klavírních výtahů využívalo v úpravě orchestrálních skladeb pro čtyři ruce, dnes se klavírního výtahu využívá především při studiu vokálních skladeb typu oper, mší, atp.

Velkou zvláštností jsou moderní grafické partitury, které vznikly až ve druhé polovině dvacátého století. V tomto případě se jedná o kombinaci výtvarné a zvukové představivosti. Grafické partitury ve větší míře nenalezneme jako klasický notový zápis, nýbrž jako umělecké dílo. „Vztah mezi záznamem, z něhož hudebník hraje, a hudbou, kterou z něho hraje, je obdobný jako mezi jazykem a myšlenkou. Dalo by se také říci: jakým jazykem přemýšlím, takové myšlenky mě napadají. Obdobně: jakou notaci používám, taková hudba zní.“⁶ Takový je tedy vztah mezi myšlenkou a znějící hudbou. Takovéto partitury pracují se symbolem a znakem. Provedení takové skladby je možné dvěma způsoby a to buď po předchozí přípravě, nebo místní improvizací. Grafické partitury však najdeme spíše v zahraniční tvorbě. Pro jejich čtení je zapotřebí již většího hudebního vzdělání a také velké představivosti. Nejsou tedy určeny začátečníkům a podle mého názoru ani vhodné pro hodiny hudební výchovy na základní škole, jedná se však o velice zajímavý prvek zpestření.

---

⁵*Ottův slovník naučný*. Devatenáctý díl. Praha: J. Otto, 1902. S. 280-281, Dostupné online

⁶KOFROŇ, Petr a Martin SMOLKA. *Grafické partitury a koncepty: Graphicscores and concepts*. Přeložil Karolína VOČADLOVÁ, přeložil Eva KLIMENTOVÁ, přeložil Peter GRAHAM. Olomouc: Audio ego, 1996.

4. Edukační proces

Po vysvětlení pojmu partitura, je třeba se ještě podívat na význam slovního spojení edukační proces, jinými slovy výchovně-vzdělávací proces. Dále také jeho cíle, metody, prostředky, činitelé, nebo principy.

V didaktice chápeme vzdělání jako výsledek procesů, které se záměrně a organizovaně rozvíjejí při vyučování. „V procesu vzdělávání rozvíjí člověk svou individualitu, své schopnosti orientovat se v množství uvažovaných pohledů. Rozvíjí své vlastní zkušenosti, logické myšlení, proniká do mezilidských vztahů. Prostřednictvím vzdělání si utváří porozumění pro kulturu, ve které žije, pro její kontinuitu i proměny. Zároveň rozvíjí vnímavost pro odlišné kultury a chápání jejich hodnot.“⁷ V obecném cíli vzdělávání jsou tedy vyjádřeny potřeby nejen jedince, ale také celé společnosti. Vzhledem k proměnám společnosti je také třeba měnit cíle vzdělávání a upravovat je ke konkrétním podmínkám. „Při rozvíjení cílů se klade důraz:

- na jednotu osvojování vědění a celostní rozvíjení osobnosti, na rozvíjející a výchovnou funkci vyučování, na jeho sociální roli
- na některé nové dimenze obsahu vzdělávání (ekologie, multikulturní orientace, aj.), na široké pojetí kvality přípravy (kompetencí), které překonává meze jednotlivých předmětů, rozšiřuje představy o profesní složce, nově utváří vztahy mezi všeobecným a odborným vzděláním
- na učení, které využívá sociálních zkušeností žáků, pomáhá jim řešit osobní i společenské otázky každodenního života, jeho konfliktní situace, rozvíjí citlivost pro soudobé i budoucí problémy společnosti, vede k praktickému používání získaných vědomostí
- na kulturu učení a vyučování, které rozvíjí dovednosti kritického myšlení, řešení problémů, tvořivosti v činnostech praktických i teoretických, vede k osvojování

---

⁷SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7., str 27

soudobých informačních technologií, rozvíjí potřebu i dovednosti dalšího sebevzdělávání“⁸

4.1.1 Výukový cíl

„Výukový cíl chápeme jako představu o kvalitativních i kvantitativních změnách u jednotlivých žáků v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické, kterých má být dosaženo ve stanoveném čase v procesu výuky.“⁹ Je důležité vědět, jakých cílů chceme dosáhnout, jaké k tomu využijeme prostředky a činnosti a jak dokážeme ověřit, že byly dané cíle naplněny. Cíle dělíme z hlediska praktické použitelnosti na kognitivní (vzdělávací), afektivní (postojové) a psychomotorické (výcvikové). Při vytváření cílů je třeba dát si pozor na jisté aspekty. Cíle musí mít čtyři základní vlastnosti:

- **komplexnost**—je třeba zahrnout všechny složky (vzdělávací, postojovou, výcvikovou) v rámci tematického celku
- **konzistentnost** – vnitřní vazba cílů, podřízenost nižších cílů vyšším, cíle jsou uspořádány podle míry obecnosti, pokud si představíme cíle jako pyramidu, tak nejobecnější cíl tvoří vrchol pyramidy, obecné cíle se ve výuce postupně konkretizují, nejprve jsou stanoveny cíle podle určitého typu a druhu škol, poté jsou dovozeny cíle jednotlivých předmětů, z nich vycházejí tematické celky a z nich cíle jednotlivých hodin
- **kontrolovatelnost**—je třeba vymezit činnosti, kterých je žák schopen v určité etapě svého učení, aby byly cíle kontrolovatelné, musí obsahovat požadovaný výkon žáků, podmínky (samostatně či ve skupině, jak rychle, s využitím jakých pomůcek) a normu (kvalita výkonu ve vztahu k cíli) výkonu, použití aktivních sloves (nakreslit, vypočítat, definovat,...) ve spojení s předmětem činnosti

---

⁸SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7. str. 28

⁹KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4. str. 72

- **přiměřenost** – cíle náročné, ale splnitelné, stanovené podle momentální úrovně třídy, je nutné mít dostatek vhodných učebních úloh, vycházet z různé úrovně žáků¹⁰

4.1.2 Taxonomie výukových cílů

Taxonomie výukových cílů se dělí podle cílů kognitivních, afektivních a psychomotorických. Členění vznikalo ze dvou aspektů – proces záměrné osobnosti žáka a strukturální pojetí osobnosti.

4.1.2.1 Taxonomie kognitivních cílů

Nejznámější taxonomií kognitivních cílů je od B. S. Blooma. Ta se skládá ze šesti hierarchicky uspořádaných cílů:

- **znalost (zapamatování)** – znovupoznání informace, znovuvybavení poznatků (napsat, opakovat, seřadit, reprodukovat,...),
- **porozumění** – žák má prokázat pochopení a schopnost využití znalosti (vysvětlit, objasnit, přeložit, interpretovat,...),
- **aplikace**–přenos učení do nových situací (aplikovat, použít, navrhnout, prokázat,...),
- **analýza** – schopnost rozložit sdělení na části, schopnost rozlišit fakta od hypotéz (rozdělit, analyzovat, rozlišit, specifikovat,...),
- **syntéza** – schopnost skládat části v celek, skládání pramenů do nových celků (kombinovat, skládat, shrnout, syntetizovat,...),
- **hodnotící posouzení** – posouzení hodnoty myšlenek, dokumentů, výtvorů z hlediska nějakého účelu (obhájit, argumentovat, ocenit, zdůvodnit,...).

Každá z těchto kategorií je pak řazena do podkategorií. Ty jsou charakterizovány obecným popisem požadovaného chování žáka. „Hierarchické

---

¹⁰KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4. str. 74-76

uspořádání cílových kategorií vychází z hypotézy, že k dosažení vyšší cílové kategorie je nezbytné důkladné zvládnutí příslušného učiva na nižší úrovni osvojení.“¹¹

4.1.2.2 Taxonomie afektivních cílů

Afektivní cíle jsou na rozdíl od kognitivních budovány na postupném zvnitřňování hodnot vychovávaných subjektů. V této práci se zaměříme na taxonomii podle D. B. Kratwohla, která se skládá z pěti kategorií:

- **přijímání (vnímavost)** – subjekt je ochoten přijímat, či vnímat podněty (uvědomění, ochota přijímat, usměrněná, výběrová pozornost),
- **reagování** – zvýšená aktivita jedince a vyšší stupeň jeho zainteresovanosti (souhlas s reagováním, ochota reagovat, uspokojení z reagování),
- **oceňování hodnoty** – určité skutečnosti nabývají pro jedince vnitřní hodnotu, člověk pociťuje závazek k hodnotě (akceptování hodnoty, preferování hodnoty, přesvědčení o hodnotě),
- **integrování hodnot (organizace)** – k jedné situaci se vztahuje více než jedna hodnota, nutné integrovat hodnoty do soustavy (konceptualizme hodnot, integrování hodnot do systému),
- **internalizace hodnot v charakteru** – hodnoty získávají své pevné místo, vytvářejí ucelený systém, který ovlivňuje lidské chování (generalizovaná zaměřenost, charakterová vyhraněnost).

„Podstata práce učitele při vymezování specifických postojových cílů spočívá v tom, aby dokázal promýšlet a konkretizovat učivo nejenom do roviny kognitivní, ale také do roviny afektivní aby i u specifických postojových cílů usiloval o zachování požadovaných vlastností výukových cílů.“¹²

---

¹¹KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4. str. 76

¹²KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4. str. 81

4.1.2.3 Taxonomie psychomotorických cílů

Jednou z nejstarších a nejznámějších taxonomií je taxonomie R. H. Davea, která je rozdělena do pěti kategorií:

- **imitace (nápodoba)** – žák pozoruje určitou činnost a vědomě ji začíná napodobovat (impulsivní imitace, vědomé opakování),
- **manipulace (praktická cvičení)** – žák je schopen vykonat jistou pohybovou činnost podle slovního návodu, začíná se projevovat jistá obratnost při manipulaci s vybranými nástroji (manipulace podle instrukce, selekce, fixace),
- **zpřesňování** – žák vykonává úkol s mnohem větší přesností (reprodukce, kontrola),
- **koordinace** – koordinace několika různých činností za sebou, výkony jsou vnitřně konzistentní (sekvence, harmonie),
- **automatizace** – automatizované prvky, maximum výkonu při minimu energie (částečné zautomatizování, úplné zautomatizování).

„Také u taxonomie výcvikových cílů platí návaznost jednotlivých kategorií. Nelze postoupit do vyšší kategorie, pokud žák nezvládl psychomotorickou dovednost na úrovni předcházející kategorie.

Z cílů nadále vyplývají také další součástí výchovně-vzdělávacího procesu, jako jsou metody, formy, obsah atd. Druhy cílů jsou následující: individuální – sociální, obecné – specifické, materiální/informativní – formální/formativní, adaptační – anticipační, teoretické – praktické, autonomní - heteronomní."¹³

4.2 Činitelé edukačního procesu

Další součástí edukačního procesu jsou jeho činitelé, což jsou osoby a prostředky, které se účastní edukačního procesu. Rozdělit je můžeme mezi tři základní složky

- **pedagog** – může jím být nejen učitel, ale také rodič, mistr odborného výcviku, vychovatel, ředitel, školní poradce, aj.

---

¹³Úvod do pedagogiky. *Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity* [online]. Fakulta informatiky Masarykovy univerzity, 2009. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/kategorie.html

- **jedinec, který je ve středu výchovně-vzdělávacího procesu** – dítě, žák, student, zaměstnanec
- **edukační prostředky, nebo také výchovné prostředky** – individuální, skupinové, hromadné, či jiné vyučování, působení pedagogického prostředí, média, práce, hra, umění, sport, aj.

Aby byl edukační proces správně naplněn, je třeba aktivní účasti všech těchto činitelů. U žáka záleží na jeho psychické i fyzické stránce, jeho připravenosti na edukační proces, ale také na aktivitě, kterou během edukačního procesu vykonává. U pedagoga záleží nejen na vzdělání, ale také na jeho klíčových a charakterových vlastnostech, hodnotové orientaci a rysy osobnosti, jako je tvořivost, optimismus, takt, klid, spravedlnost, zaujetí, láska k dětem, morálnost, atd. U prostředků je pak důležitá jejich vhodnost, míra a vzájemné doplňování se.

Edukační činitelé však patří do obsáhlejší skupiny – mezi edukační prostředky. Mezi edukační prostředky řadíme také metody, formy, či konkrétní materiální prostředky.

4.3 Metody a formy

Velice důležitým prvkem vyučování jsou jeho metody a formy. Nejprve se tedy budeme zabývat metodami. Metoda jako slovo řeckého původu znamená cestu, nebo také postup. Je to cesta k dosažení vytyčeného cíle. „V didaktice pod pojmem vyučovací metoda chápeme způsoby záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům. Vyučovací metody procházejí dlouhým historickým vývojem. Měnily se v závislosti na společensko-historických podmínkách vyučování, na charakteru školy jako instituce, která reprezentovala určitou historickou epochu, v závislosti na pojetí vyučovacího procesu v tom kterém období.“¹⁴ Metod je samozřejmě více a každá z nich má nějaký svůj význam.

- **Vyprávění učitele** – monologická slovní metoda, jednosměrný proud informací od učitele k žákům, typická je poutavost obsahu a dynamičnost a dramatickost děje,

---

¹⁴SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7. str. 181

vysoká účinnost osvojení učiva, zprostředkování věcných informací, přispívá k rozvoji kreativity, podporuje sociální učení žáků

- **Vysvětlování (výklad) učitele** – zprostředkování učiva, které respektuje věk žáků a jejich aktuální vědomosti, výrazně kognitivně orientováno, většinou spojeno s frontální výukou, postup od konkrétního k abstraktnímu, kladen důraz na přesné vyjadřování, důkazy a zobecňování, názorný materiál slouží jako podpůrný prostředek

- **Práce s textem** – zpracovávání textových informací = osvojení nových poznatků, rozšíření, prohloubení a upevnění, dominuje žákovo učení, práce s učebnicemi, příručkami, učebními texty, encyklopediemi, elektronickými médii, vlastním vytvořeným textem, slouží k postupnému vytváření a zdokonalování dovedností žáků při řešení různě náročných úloh a problémů

- **Rozhovor** – verbální komunikace v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob na dané téma se zaměřením na daný cíl, důležitá je dvoustranná komunikace, výměna zkušeností, povzbuzuje žáky k pozornosti a spolupráci, dělíme je buď na volnější, nebo vázanější druhy, při stejných právech obou účastníků vzniká dialog

- **Názorně-demonstrační metody** – předvádění, pozorování (reálné předměty a jevy, modely, zvukové pomůcky, dotykové pomůcky, žáci se učí jevy pozorovat a vyvozovat závěry), práce s obrazem (znázornění reality různými prostředky, kresba na tabuli, tradiční nástěnný obraz, učebnicová ilustrace, mapa, počítačová grafika, grafy, piktogramy), instruktáž (při vytváření pohybových, pracovních, technických, laboratorních a sociálních dovedností, instruktáž může být buď slovní, písemná, pohybová, nebo dynamickým obrazem

- **Dovednostně-praktické metody** – vytváření dovedností (proces je postupný a odvíjí se z činnosti žáků), napodobování (bezděčné nebo záměrné, bezprostřední imitace nebo zprostředkované působení), manipulování, laborování, experimentování (zaznamenávání průběhu práce), produkční metody (pohybové dovednosti a jemná motorika)

- **Aktivizující metody** – heuristické metody a řešení problémů (vedou žáka k samostatnosti a tvořivosti, vytváření hypotéz a jejich ověřování), situační a inscenační metody (prvky osobní angažovanosti a prožitků, řešení problémového

případu, reálné události), didaktické hry (seberealizační aktivita, spontánnost a uvolnění)

- **Komplexní metody** – projektová výuka (řešení komplexní praktické úlohy spojené s realitou, individuální nebo skupinová práce, různý časový rozsah a různý počet účastníků), výuka dramatem (představování si, hraní, prožívání a reflektování lidské zkušenosti, rozvíjí představivost), e-learning (počítačově zpracované výukové lekce, individuální a variabilní postup učivem)

Nedílnou součástí jsou také formy výuky:

- **Hromadná (frontální) výuka** – učitel pracuje se všemi žáky jednou společnou formou, společná práce žáků ve třídě s dominantním postavením učitele, ten řídí, usměrňuje a kontroluje práci žáků, orientace na poznávací procesy, maximální rozsah osvojení poznatků, slovní projev je doplňován zápisem na tabuli, demonstrací obrazů a předváděním, učitel stanovuje tempo a učební úlohy, uspořádání třídy je stálé

- **Skupinová (kooperativní) výuka** – žáci pracují ve skupinách vytvořených podle různých kritérií, založena na spolupráci žáků mezi sebou, ale i třídy s učitelem, sdílení názorů, zkušeností a prožitků ve skupině, vzájemná pomoc členů skupiny, odpovědnost jednotlivých členů za výsledky společné práce

- **Samostatná práce žáků a individualizovaná výuka** – samostatná práce (aktivita, při které žáci získávají poznatky vlastním úsilím, relativně nezávisle na cizí pomoci, přebírání odpovědnosti za výsledky práce žákem samým), individualizovaná výuka (vychází se z individuálních potřeb žáka a podle toho se rozděluje cíle a používané postupy, existuje především na alternativních školách) ¹⁵

---

¹⁵Charakteristiky jednotlivých metod a forem výuky. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. Praha, 2008. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/manual_archu.pdf

5. RVP ZV – hudební výchova

Základním stavebním kamenem pro tvorbu školních vzdělávacích programů je jim nadřazený rámcový vzdělávací program v tomto případě pro základní vzdělávání. Projekt, který je součástí této práce, byl zrealizován na druhém stupni základní školy, kde také působím jako pedagog. Práce se tedy nyní zaměří na prvky rámcového vzdělávacího programu a na možnosti zařazení partitury do vzdělávacího procesu na druhém stupni základní školy.

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) pro druhý stupeň základní školy je tedy určen pro 6. – 9.ročníky a tomu odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Je v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání v ČR a zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Jak již bylo řečeno výše, kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní, přičemž RVP je úrovní státní.

5.1 Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

- „navazuje svým pojetím a obsahem na RVP PV a je východiskem pro koncepci rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání;
- vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol;
- specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání;
- vymezuje vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo;
- zařazuje jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi;
- stanovuje standardy pro základní vzdělávání (Příloha), jejichž smyslem je účinně napomáhat při dosahování cílů stanovených v RVP ZV;
- podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů,

odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků;

- umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu, rozsahu a zaměření výuky, metod práce a zařazení dalších podpůrných opatření pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, žáků nadaných a mimořádně nadaných;

- je podkladem pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání. RVP ZV je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.“¹⁶

5.2 Klíčové kompetence

Klíčovými kompetencemi máme na mysli souhrn vědomostí, schopností, postojů a hodnot. Jejich výběr vychází z obecně přijímaných hodnot společností. Smyslem a zároveň také cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na přijatelné úrovni – tedy pro ně dosažitelné. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a neprochází pouze základním vzděláváním, ale začíná již během vzdělávání předškolního. Klíčové kompetence jsou multifunkční – různými způsoby se prolínají. Rozdělujeme kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.

Kompetence k učení

„Na konci základního vzdělávání žák:

- vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení

- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

---

¹⁶RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf, str. 6

- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit, kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich

Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- vnímá nejružnější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností
- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému
- samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy
- ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů
- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje

- rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění
- využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem
- využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi

Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce
- podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají
- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty

Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí
- chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu

- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka
- respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti

Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky
- přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření
- orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení¹⁷

5.3 Vzdělávací oblasti

Obsah vzdělávacího programu je orientačně rozdělován do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé oblasti jsou tvořeny vzdělávacím oborem nebo obsahově blízkými vzdělávacími obory.

---

¹⁷RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf, str. 10-13

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Jednotlivé oblasti mají své charakteristiky a své cílové zaměření. Důležitou částí, která nás bude zajímat, jsou očekávané výstupy, které vymezují předpokládanou způsobilost žáků využít osvojené učivo v praxi.

5.3.1 Umění a kultura – hudební výchova

Tato oblast umožňuje žákům také jiné než pouze racionální poznávání světa. Konkrétně hudební výchova vede žáka k porozumění umění prostřednictvím vokálních, instrumentálních, hudebně pohybových a poslechových činností. Vede také k aktivnímu vnímání hudby a zpěvu. Hudební činnosti tedy vedou žáka k rozvoji jeho hudebních schopností, které se následně projevují individuálními hudebními dovednostmi. „Obsahem Vokálních činností je práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků. Obsahem Instrumentálních činností je hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci. Obsahem Hudebně pohybových činností je ztvárňování hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest. Obsahem Poslechových činností je aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.“¹⁸

---

¹⁸RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf, str 81-82

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru pro druhý stupeň

„Očekávané výstupy

žák

- HV-9-1-01 využívá své individuální hudební schopnosti a dovednosti při hudebních aktivitách
- HV-9-1-02 uplatňuje získané pěvecké dovednosti a návyky při zpěvu i při mluvním projevu v běžném životě; zpívá dle svých dispozic intonačně čistě a rytmicky přesně v jednohlase i vícehlase, dokáže ocenit kvalitní vokální projev druhého
- HV-9-1-03 reprodukuje na základě svých individuálních hudebních schopností a dovedností různé motivy, témata i části skladeb, vytváří a volí jednoduché doprovody, provádí jednoduché hudební improvizace
- HV-9-1-04 realizuje podle svých individuálních schopností a dovedností písně a skladby různých stylů a žánrů
- HV-9-1-05 rozpozná některé z tanců různých stylových období, zvolí vhodný typ hudebně pohybových prvků k poslouchané hudbě a na základě individuálních hudebních schopností a pohybové vyspělosti předvede jednoduchou pohybovou vazbu
- HV-9-1-06 orientuje se v proudu znějící hudby, vnímá užité hudebně výrazové prostředky a charakteristické sémantické prvky, chápe jejich význam v hudbě a na základě toho přistupuje k hudebnímu dílu jako k logicky utvářenému celku
- HV-9-1-07 zařadí na základě individuálních schopností a získaných vědomostí slyšenou hudbu do stylového období a porovnává ji z hlediska její slohové a stylové příslušnosti s dalšími skladbami
- HV-9-1-08 vyhledává souvislosti mezi hudbou a jinými druhy umění

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- HV-9-1-01p doprovází písně pomocí ostinata
- HV-9-1-02p, HV-9-1-03p interpretuje vybrané lidové a umělé písně
- HV-9-1-04p rozeznává různé hudební žánry

- pozorně vnímá znějící hudbu skladeb většího rozsahu
- rozpozná vybrané hudební nástroje symfonického orchestru
- uvede některá jména hudebních skladatelů a název některého z jejich děl

Učivo

VOKÁLNÍ ČINNOSTI

- **pěvecký a mluvní projev** – rozšiřování hlasového rozsahu, hlasová hygiena, hlasová nedostatečnost a některé způsoby její nápravy, mutace, vícehlasý a jednohlasý zpěv, deklamace, techniky vokálního projevu (scat, falzet apod.), jejich individuální využití při zpěvu i při společných vokálně instrumentálních aktivitách
- **intonace a vokální improvizace** – diatonické postupy v durových a mollových tóninách, improvizace jednoduchých hudebních forem
- **hudební rytmus** – odhalování vzájemných souvislostí rytmu řeči a hudby, využívání rytmických zákonitostí při vokálním projevu
- **orientace v notovém záznamu vokální skladby** – notový zápis jako opora při realizaci písně či složitější vokální nebo vokálně instrumentální skladby
- **rozvoj hudebního sluchu a hudební představivosti** – reprodukce tónů, převádění melodií z nezpěvné do zpěvné polohy, zachycování rytmu, popřípadě i melodie zpívané (hrané) písně pomocí grafického (notového) záznamu
- **reflexe vokálního projevu** – vlastní vokální projev a vokální projev ostatních, hledání možností nápravy hlasové nedostatečnosti (transpozice melodie, využití jiné hudební činnosti)

INSTRUMENTÁLNÍ ČINNOSTI

- **hra na hudební nástroje** – nástrojová reprodukce melodií (motivků, témat, písní, jednoduchých skladeb), hra a tvorba doprovodů s využitím nástrojů Orffova instrumentáře, keyboardů a počítače, nástrojová improvizace (jednoduché hudební formy)
- **záznam hudby** – noty, notační programy (např. Capella, Finale, Sibelius) a další způsoby záznamu hudby

- **vyjadřování hudebních i nehudbních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje** – představy rytmické, melodické, tempové, dynamické, formální
- **tvorba doprovodů pro hudebně dramatické projevy**

HUDEBNĚ POHYBOVÉ ČINNOSTI

- **pohybový doprovod znějící hudby** – taktování, taneční kroky, vlastní pohybové ztvárnění
- **pohybové vyjádření hudby v návaznosti na sémantiku hudebního díla** – pantomima, improvizace
- **pohybové reakce na změny v proudu znějící hudby** – tempové, dynamické, rytmicko-metrické, harmonické
- **orientace v prostoru** – rozvoj pohybové paměti, reprodukce pohybů prováděných při tanci či pohybových hrách

POSLECHOVÉ ČINNOSTI

- **orientace v hudebním prostoru a analýza hudební skladby** – postihování hudebně výrazových prostředků, významné sémantické prvky užití ve skladbě (zvukomalba, dušomalba, pohyb melodie, pravidelnost a nepravidelnost hudební formy) a jejich význam pro pochopení hudebního díla
- **hudební dílo a jeho autor** – hudební skladba v kontextu s jinými hudebními i nehudbními díly, dobou vzniku, životem autora, vlastními zkušenostmi (inspirace, epigonství, kýč, módnost a modernost, stylová provázanost)
- **hudební styly a žánry** – chápání jejich funkcí vzhledem k životu jedince i společnosti, kulturním tradicím a zvykům
- **interpretace znějící hudby** – slovní charakterizování hudebního díla (slohové a stylové zařazení apod.), vytváření vlastních soudů a preferencí¹⁹

Pokud se v učivu zaměříme na oblast instrumentální činnosti, dojdeme k tomu, že sice není nikde pevně řečeno, že žák musí interpretovat podle partitury,

---

¹⁹RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf , str 85-86

nalezneme zde však poznámku o využití různých nástrojů, záznamu not, či vyjadřování hudební myšlenky pomocí hudebního nástroje. Využitím partitury ve výuce tedy pouze povzneseme myšlenku reprodukce hudby na vyšší úroveň a naučíme tak žáky nejen reprodukce pouze podle poslechu, ale také čtením z not – z partitury. Záležet bude samozřejmě na vhodnosti vybrané partitury a přiměřenosti k žákovským schopnostem. Pokud se rozhodneme partituru ve výuce využít, máme dvě možnosti. Využijeme nějaké partitury stávající, nebo vytvoříme vlastní, podle aktuální úrovně žáků.

Více se však budeme věnovat partiturám již sepsaným a o nich se zmiňuje následující kapitola.

6. Partitury pro děti

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá partiturou v edukačním procesu, je tedy třeba zaměřit se ty, kteří se věnovali skladbě pro děti. V následující kapitole a jejích podkapitolách se práce stočí ke skladatelům, pedagogům, kteří se ve svém díle věnovali převážně dětem – pro naše účely tedy žákům druhého stupně základní školy. Jelikož pro partituru jsou důležité hudební nástroje a možnosti naší školy nejsou rozsáhlé, jako důležitou součást pro tuto práci považuji také zkušenost ze semináře *Výroba netradičních hudebních nástrojů*, které nám mohou sloužit jako náhrada kupovaných hudebních nástrojů pro předvedení partitur.

Při výrobě nástrojů se chceme inspirovat knihou, kterou jsem na tomto workshopu zakoupila a která je velmi velkým přínosem do naší hudební knihovny. Jedná se o knihu s názvem *Hudební nástroje jinak*, jejímiž autory jsou Gabriela Coufalová, Ivo Medek a Jaromír Synek. I zde se objevuje myšlenka praktických hodin hudební výchovy navíc s bonusem nástrojů vyrobených přímo žáky. Už jen výroba nástrojů žáky láká k tomu, aby se pokusili o improvizaci na daný nástroj a vyzkoušeli tak jeho zvuk a sílu. Jde zde také o „Zdůraznění vlastní produktivní činnosti (vedle konzumního přístupu k hotovým výrobkům) rozvíjí pracovní kompetence dítěte.“²⁰ Kromě toho všeho se také propojují v dnešní době velmi sledované mezipředmětové vztahy. V některých zemích je dokonce výroba hudebních nástrojů zařazena přímo do vzdělávacích programů pro základní školy.

Kromě mnoha praktických rad i z pohledu pedagogického a vývojového, je velkým přínosem této publikace obrazová část u každého z hudebních nástrojů. Můžeme si tedy představit skutečnou podobu nástroje nejen podle popisu, ale také potvrdíme svou představu přiloženými obrázky. Další cennou částí je netradiční využití tradičních hudebních nástrojů – například vkládáním různých předmětů do klavíru, atp. Díky dobrému popisu se tak může pokusit o výrobu netradičních hudebních nástrojů opravdu každý.

---

²⁰COUFALOVÁ, Gabriela, Ivo MEDEK a Jaromír SYNEK. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů : [slyšet jinak]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1.str 10

6.1 Orffova škola

Pro výuku hudební výchovy je velice přínosnou součástí Orffova škola, která byla pojmenována podle světoznámého skladatele Carla Orffa.

6.1.1 Carl Orff

Karl Heinrich Maria Orff byl německý skladatel a pedagog narozený roku 1895. Jeho největším dílem je *Carmina Burana*, s premiérou roku 1937. V této práci nás však Carl Orff zajímá spíše jako pedagog. Prosazoval propojení mezi hudební výchovou a výchovou pohybovou – tedy spojení hudby s akcí. Už od roku 1924 se snažil o novou koncepci hudebního vzdělávání dětí společně s Gunild Keetman a Dorothee Günther. Sám byl ředitelem prvního vzdělávacího ústavu, kde propagoval toto propojení – Orff Schulwerk. Roku 1961 také založil v Salcburku centrum pro vzdělávání pedagogů, kde vyučoval svojí metodě Orff Schulwerk. Své pedagogické nápady zveřejnil v pětisvazkové sbírce s názvem *Hudba pro děti (Musik für Kinder)*, která byla přeložena do mnoha světových jazyků (vedle originální německé verze jsou to také anglická, švédská, holandská, španělská, portugalská, japonská, francouzská, česka, slovenská, čínská, korejská, italská, polská a ukrajinská).²¹ Českou verzi vypracovali Petr Eben a Ilja Hurník.

„Schulwerk je výraz používaný již Paulem Hindemithem. Znamená látku, podnět a příležitost k hraní, rozvoji a přetváření vlastního projevu v hudbě, řeči a pohybu. Schulwerk přestává být učení hudbě učním a stává se umělecky podnětným, živým a nápaditým projevem. S hudební a taneční výchovou se začíná v raném věku, kdy zvláště může být podpořen rozvoj přirozeného talentu. Řeč, zpěv, tanec a nástrojová hra patří dohromady, jsou to společné formy lidského projevu. V každém stadiu hudebního vzdělávání je důležité aktivní používání hudby, řeči a tance. Vzory nejsou pouze napodobovány, jdou podnětem pro variace, improvizace a vlastní tvorbu.“²²

---

²¹Carl Orff. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/carl-orff.php>

²²Carl Orff. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/carl-orff.php>

Orffova tvora byla zaměřena především na operu, kantáty, oratoria a sbory. „Komponoval velmi netradičním způsobem, často k sobě řadil tanec, pantomimu, mluvené i zpívané slovo a nejrůznější instrumentální kombinace. Jeho melodika je odvozována z gregoriánského chorálu, německé lidové písně, Bacha, italské romantiky, exotické převažuje u něj diatonika, někdy však přechází do pentatoniky. Harmonii Orff nahrazuje prostými kvintakordy, velmi důležitým prvkem je u něj neustálé opakování rytmických ostinátních basů a výrazných krátkých motivů. Rytmus tvoří nejdůležitější součást jeho tvorby a bývá odvozován z mimických a tanečních představ.“²³ Součástí jeho děl je velké množství bicích nástrojů.

6.1.2 Orffovy hudební nástroje

Dalším prostředkem, který podporuje tento způsob vzdělávání, jsou tzv. Orffovy nástroje. Jsou jimi zvonkohry, metalofony a mnohé malé bicí nástroje, které společně se zobcovými flétnami a smyčcovými nástroji doprovázejí dětský zpěv a tanec. Můžeme je rozdělit takto:

- **Rytmické bicí nástroje:** ozvučná dřívka, dřevěný blok, rourkový bubínek, prsové činely, triangel, ruční bubínek, bonga, rumba koule, činel s paličkou, rolničky, tamburína
- **Melodické bicí nástroje:** xylofon, metalofon, zvonkohra
- **Zobcové flétny:** sopraninová, sopranová, altová, tenorová, basová²⁴

6.1.3 Česká Orffova společnost

Česká Orffova společnost, neboli ČOS, byla založena roku 1995 Pavlem Jurkovičem a navazuje tak na odkaz hudebního pedagoga a skladatele Carla Orffa, zároveň však také na českého spisovatele J. A. Komenského, jelikož i on se zastával hesla škola hrou. Zakladatel této školy navázal na Petra Ebena a Ilju Hurníka, kteří vytvořili adaptaci Orffova Schulwerku. Jednalo se o úpravy českých a moravských lidových písní a vlastních skladeb s využitím jednoduše ovladatelných bicích nástrojů

---

²³ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2006. ISBN 80-7220-126-3., str 126-127

²⁴News: Carl Orff. *Speciální pedagogika* [online]. Dostupné z: <http://www.specialni.pedagogika.cz/news/carl-orff>

a zobcových fléten. Cílem školy je tedy každodenní převádění Orffova díla do praxe a prohloubení citové a umělecké výchovy u všech věkových kategorií.²⁵

6.1.4 Česká Orffova škola

Česká Orffova škola je sbírka čtyř sborníků sepsaná p. Hurníkem a Ebenem s pomocí dalších autorů, přičemž každý díl je zaměřený na jinou hudební část.

6.1.4.1 I. Začátky

První část České Orffovy školy nese název Začátky a v jeho úvodu můžeme naléznout principy orffovské praxe. Je zde také přímo překlad úryvku přímo C. Orffa, který píše, že hudba je spjata s pohybem, tancem a řečí a že účastník je zapojen jako spoluhráč.²⁶ Sbíрка tedy přímo navazuje na C. Orffa v jeho práci s doprovodnými nástroji. To, že rozvoj hudební složky u dítěte, je velice důležitý dokazuje i text „Děti a dospělí mají žít v přirozeném společenství, ti druzí vždy připraveni podat pomocnou ruku a obohacovat ty první. I dětský hudebně pohybový projev bude krásnější ke spokojenosti obou stran, když ten zkušenější poradí, aby dětský projev byl zas bohatší o další tón, slovo, krokovou variantu.“²⁷ Bohužel i já se v dnešní době čím dál tím častěji setkávám se žáky, které nejen jejich rodiče, ale ani často učitelé nevedou příliš k lásce k hudbě a z hudební výchovy na základních školách se stává pouze jakýsi odpočinkový předmět, kde dítě nemusí v podstatě nic, napíše si pár zápisků, někdy ani to ne, potom si zase a znovu odzpívá ty samé skladby a odchází z hodiny odpočaté, ovšem bez nabytých nových zkušeností, či zážitků. Proto i my se na naší základní škole snažíme o různorodost hudební výchovy tak, aby žáky bavila, zajímala a zároveň si z ní něco přínosného do života odnesli.

V této části České Orffovy školy můžeme také naléznout metodické pokyny, které by měly učitelům pomoci a poradit, jak správně se zaznamenanými partiturami pracovat. Jak rozvíjet žákovu estetické vnímání. Základem je umožnit žákovi maximum aktivity a sebevyjádření - jde zde ve větší míře o dotváření či

---

²⁵O nás. *Česká Orffova společnost* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/AboutUs>

²⁶HURNÍK, I., EBEN, P. „et al“. *Česká Orffova škola. Začátky*. Praha: Supraphon, 1969. ISBN 02-263-69., str. 5

²⁷HURNÍK, I., EBEN, P. „et al“. *Česká Orffova škola. Začátky*. Praha: Supraphon, 1969. ISBN 02-263-69., str. 5

improvizaci. „Dítě se učí, jak tvořit vlastní rytmy nebo melodie. Ale i daná říkanka, píseň nebo skladba často provokují k rozmanitému dotváření – je možno k nim přidat rytmický doprovod, vyjádřit je pohybem, objevit nové možnosti přednesu. Hranice mezi reprodukcí a vlastní produkcí nejsou pevné. Aspoň ne v říši umění.“²⁸ Jak je zde patrné, pracovat s rytmem se dá nejen při písni, ale také například při básních a invencím se meze nekladou. Nedílnou součástí je také například taktování a hra na bicí nástroje, která mě vzhledem k zaměření práce a její praktické části velice zajímala. Nalezneme zde také přímé pokyny, jak který pohyb provádět, včetně obrazových ukázek, a jak tedy můžeme žákům pomoci a poradit, když si neví rady. Základem rytmického doprovodu je zvládnutí základní hry na tělo. Dále pak následují různé hudební nástroje s popisem způsobu hry.

První díl této sbírky je také velice přínosný na množství cvičení na rytmus, melodii, obměny a kánony, opět doplněnými o poznámky k provedení. Součástí jsou i kánony, které moji žáci zpívají či rytmitizují velice často a proto je pro mě tento díl ze všech nejpřínosnější.

6.1.4.2 II. Pentatonika

Druhý díl celé této sbírky nese název Pentatonika. Jelikož byl celý úvod a práce se skladbami sepsaný již v prvním díle, tato část se věnuje již přím skladbám. V úvodu této knihy je i napsáno, že „Druhý díl České Orffovy školy je vlastně notovou přílohou prvního dílu, jehož těžiště spočívalo v metodické části. I když tam bylo dosti hudebního materiálu, jsou skladby v tomto dílu náročnější pěvecky i instrumentálně.“²⁹ Jak již z názvu vyplývá, díl je zaměřen na skladby s tónovým materiálem pentatoniky, tedy pětitétonové stupnice. Je tomu tak proto, že tento tónový materiál vytváří dobré podmínky pro improvizaci.

V tomto dílu také nalezneme daleko větší množství vokálních skladeb, než tomu bylo v předchozím díle, který se ze začátku věnoval spíše skladbám rytmickým. I z tohoto důvodu je druhý díl náročnější, než první.

---

²⁸HURNÍK, I., EBEN, P. „et al“. *Česká Orffova škola. Začátky*. Praha: Supraphon, 1969. ISBN 02-263-69., str. 11

²⁹HURNÍK, I., EBEN, P. *Česká Orffova škola II.: Pentatonika*. Praha: Editio Supraphon, 1982, str. 4

6.1.4.3 III. Dur - moll

Třetí díl s názvem Dur – moll je podle autorů svazkem, po kterém pedagogové sáhnou nejčastěji a nejraději. Především proto, že tento díl obsahuje velké množství lidových písní. Stejně tak i tento díl navazuje na dva díly předchozí - vychází tedy z pokynů dílu prvního. „Nezapomeňme také, že postupovat v duchu Orffově neznamena pracně nacvičovat předložené kompozice do poslední noty, ale že tato práce v duchu svobodného umění má směřovat na půdu improvizace.“³⁰

První, poměrně krátká část tohoto svazku, se věnuje elementární improvizaci, kde je podán návrh na její zvládnutí. Jedná se tedy o materiál, který má přinést jisté improvizачní zkušenosti. Skladby jsou vytvořeny v běžně používaných dur a harmonických moll tóninách, v čemž se liší od prvních dvou dílů. I to je tedy důvodem, proč jej jejich častější využití v hodinách hudební výchovy. I zde je důležité si zapamatovat, že cílem není doslovné nacvičení skladby za každou cenu, ale vyvolání improvizace u našich žáků.

Ve druhé části již nalezneme zmíněné lidové písně. V úvodu publikace bylo řečeno, že přes zdánlivou jednoduchost skladeb, tomu tak plně není. Je to především také proto, že se zde jedná již o složitější hudební doprovody na melodické nástroje. Z mého pohledu je to tedy již pro zkušenější hráče, jelikož se denně potýkám nejen se slaběji rozvinutou rytmickou stránkou žáků, ale také především s velice slabou, či žádnou znalostí not.

6.1.4.4 IV. Modální tóniny

Poslední zmíněný díl České Orffovy školy nese název Modální tóniny. Tento díl je oproti tomu třetímu věnovaný starým tóninám. Základem pro tento díl je zvládnutí všech možností pentatoniky. „Učitel, který využil všech možností pentatoniky, bude mít půdu připravenou. Některých principů je možno využít na základních uměleckých školách při výuce, kde improvizace často schází. Není sporu o tom, že je to dovednost prospěšná, obohacující nás hudební svět a přinášející

---

³⁰HURNÍK, I., EBEN, P. *Česká Orffova škola III.: Dur - moll*. Praha: Editio Supraphon, 1972, str. 4

potěšení z vlastní fantazie a dovednosti.“³¹ Z tohoto textu vyplývá, že se jedná již o složitější principy, které jsou hůře využitelné na základní škole.

Dále zde nalezneme písně s doprovodem dětských nástrojů, které jsou uspořádané podle tónin s transponováním do vhodné tóniny. V poslední části nalezneme instrumentální skladby, které jsou řazeny podle obtížnosti a bohatosti obsazení. Je zde také uvedena poznámka, že není třeba pevně zachovávat obsazení, ale je možné ho i různými způsoby obměňovat. Vzhledem k obtížnosti skladeb je zde vyžadována absolutní znalost partitury učitele. Proto je tento díl nejnáročnější nejen na samotné předvedení, ale také na jeho přípravu.

6.2 Pavel Jurkovič

Pavel Jurkovič narozený roku 1933 byl českým hudebníkem, zpěvákem, skladatelem, pedagogem a popularizátorem lidových písní. Kromě studia zpěvu studoval v Salcburku u Carla Orffa a díky získaným zkušenostem založil Českou Orffovu společnost a propagoval jeho didaktický systém na našich školách. Působil také v rozhlase a byl redaktorem hudební části v dětském časopisu Sluníčko. Kromě hudebního vzdělání absolvoval pedagogické vzdělání a po dobu dvaceti let učil na základní škole, kde díky jeho působení vznikala vždy jedna třída s rozšířenou výukou hudební výchovy – což znamenalo tři hodiny hudební výchovy týdně a dvě hodiny zpěvu a instrumentální hudby týdně. Žáci se také již od první třídy učili hře na zobcovou flétnu a měli také možnost navštěvovat LŠU. Nabyté zkušenosti pak využívali při souborové hře. Mimo působení na základní škole pořádal semináře a kurzy modernizace hudební výchovy pro učitele. Kromě kurzů pro učitele pořádal také další pro rodiny s dětmi, jelikož zastával myšlenku, že hudba je velice důležitá pro rozvoj dítěte.³² Ke konci života se pak věnoval spíše skladbě a to především pro děti. Jako inspirace mu sloužila především lidová píseň, ale také český jazyk a poezie. Díky zkušenostem od Carla Orffa upravoval lidové písně buď pro sbory, nebo pro jednohlas s doprovodem Orffova instrumentáře.

---

³¹HURNÍK, I., EBEN, P. *Česká Orffova škola IV.: Modální tóniny*. Muzikservis, 1996

³²Pavel Jurkovič. *Libčické křižovatky* [online]. 2015. Dostupné z: <http://libcickekrizovatky.cz/?p=3531&fbclid=IwAR2WVNPJNYok2Kre0zOaIYmLHurnFAdVkJJB3iCc8wXWMZAY372C5Rg3HyQ>

6.2.1 Dílo Pavla Jurkoviče

Pro tuto práci je zajímavá část, kdy se věnuje úpravě lidových písní, jelikož do nich zařadil rozmanité hudební doprovody. Zmíněná díla jsou určena právě především pro provedení ve školním prostředí. Kromě skladeb, ve kterých Orffův instrumentář zaujímá pouze doprovodnou roli vedle klavírního doprovodu (*Lidová píseň ve škole, Živá hudba minulosti ve škole, Andělé v oblacích prozpěvují*), existují také skladby, které jsou pouze za doprovodu těchto hudebních nástrojů (*Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů, Hádání, Na Orffovských cestách*). Kromě úprav skladeb však také existují učebnice hudební výchovy, nebo metodické příručky pro učitele.

Hudební nástroj ve škole– Příručka pro učitele, jak se orientovat v dnešním světě plném zvuků, které v podstatě společně tvoří partituru. Abychom mohli probouzet tvořivý přístup k hudbě u žáků, je nejprve třeba, abychom ho našli sami v sobě. I v této publikaci nalezneme hned v úvodních stránkách odkaz na dílo Carla Orffa, který v instrumentálních doprovodech ve školách hraje nezastupitelnou roli. „Vyjadřuji to často slovy, ostatně i v této práci, že totiž každé dítě má mít svou příležitost. V Orffově díle se bohatě projevuje toto uplatnění v oblasti instrumentální, k níž mají dnešní děti blíže než jsme měli my. Pentatonika nebo staré modální tóniny jsou tónový materiál, jímž se vyjadřujeme mimo jiné také proto, abychom dětem cestu k seberealizaci usnadnili.“³³ Důležité je rozvíjení rytmického cítění právě i u žáků, kteří se běžně žádnému hudebnímu nástroji nevěnují. Pro mne cennou součástí publikace je část, která se věnuje konkrétním hudebním nástrojům, jejich použití a technice hry. Hraním a improvizací na hudební nástroje vyjadřujeme sebe sami, své nálady a pocity. Pomáháme tedy žákovi k jeho sebevyjádření a seberealizaci. Zároveň se také otevírá možnost většího sblížení žáků a učitelů – „Přítomnost nástrojů ve škole vytváří i nové vztahy mezi hudbou a dětmi a mezi učitelem a žákem.“³⁴ Aby bylo možné vytvořit nové vztahy, je třeba upravit organizaci vyučovací hodiny. Orffův instrumentář k tomu může být velice nápomocen – je určen nejen pro elementární hudební výchovu, ale může také

³³JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 98-580-6071-2. , str 3

³⁴JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 98-580-6071-2., str. 4

uspokojit potřeby již starších žáků. Kromě bicích nástrojů neurčité výšky, patří mezi jeho instrumentář i zobcové flétny, které byly dlouho opomínány a nyní se opět vrací do edukačního procesu. Mezi zmíněné nástroje s popisem a způsobem hry zde můžeme nalézt rámový bubínek, tamburínu, hůlky, triangel, dřevěné bloky, drhlo, rolničky, zvonky, atd. – tedy nástroje s neurčitou výškou tónu a pak také nástroje s vyladěným tónem, jako jsou bonga, dětské tympány, činely, prstové činelky, zvonkohra, metalofon a xylofon. Tyto popisy nástrojů jsou doprovázené hudebními ukázkami a partiturami.

Důležitou částí výuky je příprava učitele – jedná se nejen o každodenní přípravu, ale také formování jeho celoživotní profese. „Vzhledem k našemu tématu, tedy hudebnímu nástroji, by si měl vždy znovu každý učitel uvědomit, jestli nástroj v rukou dětí použije a jak. Nebude marné, když si zpočátku i tu dětskou úlohu sám přehraje, aby jeho předvedení bylo přesvědčivé a inspirující k napodobení. Popudem k této přípravě by neměla být jen jakási administrativní povinnost, ale dychtivost a zvědavost, co si s dotyčnou písničkou počít i tak sám pro sebe: položit si prostě otázku, co by dělal, kdybych neměl klavír nebo kytaru, ale jen zvonkohru, nebo dokonce jenom bubínek, tamburínu, triangel, hůlky a činel.“³⁵ Zde se opět objevuje důležitost předchozí přípravy učitele a jeho znalosti dané skladby před tím, než ji představí svým žákům. Samozřejmě je to také znak toho, že je tato příprava složitější a časově náročnější, ale že se vždy vyplatí čas dané přípravě věnovat. Žáci totiž požadují učitele zkušeného a „jistého v kramflecích“.

Lidová píseň ve škole – Jedná se o úpravu lidových písní a obsahuje také čtení o lidové písni. Nalezneme zde doprovody za pomoci různých hudebních nástrojů a možnou částečnou improvizaci. Písňe z této sbírky jsou různě náročné podle náročnosti zpěvu a instrumentace. Hned z počátku vyvrací myšlenku toho, že by žáci neměli přijímat lidovou píseň – naopak žáci lidovou píseň přijímají jako něco samozřejmého a přirozeného. Publikace je samozřejmě plná nejen notového materiálu, ale také poznámek a postřehů o tom, že lidová píseň by měla být stále naší součástí. „Každodenní zkušenost učitele ukazuje zřetelně, že kvantitativně je

---

³⁵JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 98-580-6071-2. str. 19

tzv. zábavná hudba v převaze, a získává si tedy oblibu. Nezůstává však v paměti jako lidová píseň, která vychází vstříc svými rozměry, ale i tím, že ji může zpívat kdokoli, aniž ho osočíme, že to může správně zpívat jen Gott nebo Vondráčková nebo jiný ze známých zpěváků, v jehož interpretaci je ta která píseň známá.“³⁶ Proto je také lidová píseň vhodná pro úpravu s doprovodem hudebních nástrojů a i díky nim se může žákům více přiblížit a spojovat tak různé generace.

Živá hudba minulosti ve škole – Díky zálibě Pavla Jurkoviče v kráse českého jazyka se opět jedná o výběr písní s českým textem již od gregoriánského chorálu. I zde se jedná o úpravu skladeb pro potřeby edukačního procesu s doprovodem hudebních nástrojů.

Andělé v oblacích prozpěvují – Je kniha zaměřena na vánoční období - koledy. Kromě českých lidových koled zde můžeme naléznout i písně z jiných zemí doplněné o český překlad.

Podpísničky s doprovodem dětských nástrojů – Zde se jedná o důležitost všech aspektů hudby – rytmu, hry, improvizace. Opět zde můžeme nalézt širokou škálu složitosti skladeb. Publikace obsahuje skladby v malém tónovém rozsahu a jednoduchých melodií. Jednoduché skladby mají taky mimo jiné sloužit jako námět k improvizaci – proto jsou primárně psané jako jednoduché, aby byla právě větší možnost improvizace. Důležité zde je posilování smyslu pro pravidelný rytmus. Sbírku je tedy možné využívat nejen ve školách, ale i v rodinách. Skladby jsou jako ve většině publikací srovnány od nejjednodušších po složitější a zároveň také podle počtu doprovodných nástrojů. Jedinou, podle mého názoru drobnou nevýhodou, je fakt, že sbírka neobsahuje žádné další komentáře ke skladbám, ani pomocné návody, jak se skladbami pracovat, případně obměňovat hudební sekci. Je tedy spíš určena zkušenějším pedagogům, kteří již mají s takovými skladbami zkušenosti a nepotřebují další rady a nápovědy.

Hádání – Tato publikace je rozdělena do dvou částí podle složitosti a tedy také určením pro žáky, první část je určena spíše menším dětem, druhá pak pro starší

---

³⁶JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 97-580-6071-2., str 3

žáky základní školy. Můžeme zde také využít možnosti pohybového ztvárnění skladeb.

Na Orffových cestách – Název vznikl v návaznosti na již zmíněného autora Carla Orffa. Je zde kladen důraz především na rytmus a práci s ostinatem. Můžeme se setkat se dvěma díly a opět se liší náročností zapsaných skladeb.

6.3 Ilja Hurník

Ilja Hurník, narozený roku 1922, byl taktéž českým hudebním skladatelem, hudebním pedagogem a spisovatelem. Jako skladatel se prosadil již v 11 letech, kdy mu začaly vycházet první skladby. V zahraničí vystupoval jako pianista a často hrával s Pavlem Štěpánem, se kterým se zasloužili o renesanci čtyřruční klavírní hry. Hodně jeho skladeb je tedy zaměřených na klavír společně s dalším melodickým nástrojem, často se jedná o dechový hudební nástroj. Do svých skladeb čerpal především z lidové tvorby, ale také z antických a biblických námětů.³⁷ Připisuje se mu také zásluha za to, že se Pavel Jurkovič setkal s Carlem Orffem a věnoval se pak nadále tvorbě s doprovodem Orffova instrumentáře. Mezi díly Ilji Hurníka můžeme kromě skladeb pro mládež nalézt také řadu vokálních, klavírních, komorních, symfonických a koncertních skladeb.

6.4 Jaroslav Herden

Jaroslav Herden byl pedagog a skladatel, který se narodil roku 1931 a zemřel roku 2010. Vystudoval obor hudební výchova, který si rozšířil o obor nástrojová praxe. Zaměřoval se na vnímání hudby dětským posluchačem. Šlo mu především o praktickou hudební výchovu. „Důsledně usiluje o přenos progresivních teoretických koncepcí do široké hudebně výchovné praxe: jde mu především o činnostní pojetí hudební výchovy, o poslech hudby jako specifické hudební aktivity, o uplatnění sémiotického přístupu v chápání a rozborech hudby, o zvýraznění podílu nástrojové

---

³⁷ Ilja Hurník - životopis. *Databáze knih* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ilja-hurnik-2078>

hry v hudební výchově na všeobecně vzdělávacích školách, o začlenění populární hudby do výuky, atp.“³⁸

Kromě knižních publikací vydával také samostatné tisky, které byly zaměřeny na pomoc učitelům. Sám Herden byl také zdatným hudebníkem a upravoval hudbu pro děti a mládež. Známým dílem jsou sbírky *My pozor dáme a posloucháme* a *My pozor dáme a (nejen) posloucháme*.

6.4.1 Hudba jako řeč

K těmto sbírkám existuje i metodická příručka, která nese název *Hudba jako řeč*, ve které můžeme nalézt pomocné úkoly, náměty k opakování, případně také další poznámky a vysvětlivky. Tato metodická příručka je vhodným doplněním právě z důvodu, že je zde možné nalézt ukázky některých partitur. Je zde také velice zajímavá myšlenka, že hudbu často vnímáme jako jakousi samozřejmost, či kulisu – „Ať se nám to líbí či nelíbí, žijeme ve znějícím prostředí a hudba je jeho přirozenou součástí. Dokonce jsme se na tento fakt tak adaptovali, že zvuky a s nimi i hudbu bereme jako kulisu, neregistrujeme ani jejich informativní ani estetickou hodnotu. Zdá se, že se člověk bude muset znovu učit naslouchat svému okolí, učit se reagovat na významné podněty, kterých je na prahu třetího tisíciletí požehnaně. Takový úkol patří beze sporu škole a především hudební výchově.“³⁹ A toto je právě ta důležitá a podstatná věc – je třeba žákům pomoci se opět začít hudbě věnovat, jako něčemu krásnému a estetickému a přestat hudbu používat jen jako pouhou kulisu k jiné běžné činnosti, jako je uklízení, učení se a podobně. Je také třeba dbát na to, aby žák tuto pomoc nevnímal jako nutnost, něco, co ho kvůli své podstatě začne zákonitě nudit – protože prostě musí. A právě proto, je dobré využívat všech

---

³⁸Jaroslav Herden. *Český hudební slovník* [online]. Brno, 2009. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictinary&task=record.record_detail&id=8715

³⁹HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma : metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-718-3126-3., str 11

možných prostředků – tedy kromě pouhého poslechu také aktivní zapojení žáka do výuky.

6.4.2 Úpravy pro školní soubory

Další jeho publikací, tentokrát již více zaměřenou na partitury, je sbírka *Úpravy pro školní soubory*. Který je, jak ke zde přímo i napsáno „pouhým výběrem zkušeností, které učitelé mohou vést přes počáteční úskalí k prvním úspěchům, členy žákovských nebo studentských souborů pak k prohloubení zájmu o kolektivní muzicírování.“⁴⁰ Publikace tedy nabízí přípravy na konkrétní činnosti. Největším přínosem této publikace je to, že přináší látku rozdělenou na dílčí kroky. Nabízí také osvědčenou cestu, jak dané skladby hrát. Můžeme zde také nalézt návod jak jednoduše upravit lidovou píseň pro potřeby konkrétního souboru – vybrání vhodné tóniny, nejen podle nástrojového obsazení, ale také podle technických předpokladů žáků. Pokud se rozhodneme pro vlastní úpravu lidové písně, je dobré si vše pečlivě zaznamenat – vypracovat instrumentaci, která se dá případně upravovat dle aktuálního nástrojového obsazení. Z textu je také patrné, že není třeba se bránit invencím, které škola často vyžaduje, díky různorodé znalosti na hudební nástroje – vznikají tak i netradiční nástrojová uspořádání, jako např. trio flétna, kytara a kontrabas nebo svoje housle a keyboard s rejstříkem cembala. Na základních školách se tedy jedná o sobory spíše smíšené, na rozdíl od možností základních uměleckých škol.

V další části knihy můžeme nalézt konkrétní rozpis u houslových, flétnových, ale i smíšených skupin komorních souborů a jejich možné kombinace. Je tedy třeba vybírat dostupné skladby jak pro doprovod k písni, tak pro úpravy známých melodií. Pro potřeby běžné základní školy by byla zajímavá část o výběru nástrojů Orffova instrumentáře, který má své nezastupitelné místo a který umožňuje hru právě i méně zkušeným hudebníkům. Příkladová část se pak věnuje konkrétním skladbám rozepsaným a upraveným pro jednotlivé komorní soubory podle nástrojů. I zde můžeme nalézt skladby jednodušší i obtížnější.

---

⁴⁰HERDEN, Jaroslav a Jan PRCHAL. *Úpravy pro školní soubory*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-729-0052-8., str 5

6.4.3 Hudba pro děti

Hudba pro děti je sice vysokoškolskou učebnicí pro učitelství 1. stupně základní školy. Myslím, že jsou její části dobře využitelné i na stupni druhém – především část Instrumentální hudba. Důležité je si uvědomit, že hudba vzniká jako celek, hudební myšlenka na sebe váže také vokální a instrumentální část – už jako nápad chce něco sdělit a proto se pohybuje určitým směrem, zní v určitém materiálu a s konkrétními hlasy.⁴¹ Hudbu je tedy třeba vnímat všemi smysly a nesoustředit se pouze na jeden její aspekt. Jako dobrá přípravná fáze pro instrumentální doprovod v podání žáků nám může sloužit poslech, který žáky navodí a navnadí na tu „správnou“ vlnu. Pro první kontakt žáka s instrumentální hudbou je nejvhodnější orffovský instrumentář za pomoci klavíru, který udává nejen linku rytmickou, ale také melodickou, což základní bicí nástroje, které by měla mít každá škola, nemají. Máme-li možnost, hudba instrumentální bývá často vícehlasá, je dobré využít znalosti žáků a zapojit je i s nástroji melodickými. Nesmíme ale také zapomínat na to, že skladba je v určitém tempu a dynamice a tyto prvky se snažit taktéž dodržovat. Můžeme však využít i jiné než přímo hudební nástroje – „Jinak mohou rytmická cvičení v dětech vyvolat přání mít ve třídě vlastní kapelu. Tak nemožné to zas není. Zejména bicích nástrojů kolem sebe najdeme, stačí se rozhlédnout. Ruce jsou nejlacinější hudební nástroj a tleskáním se dají vyrábět tóny hluboké (dlaně ve tvaru misky) i vysoké (dvěma prsty jedné ruky do dlaně ruky druhé). Nikdo by nevěřil, co hudebních nástrojů můžeme objevit v mamčině kuchyni: vařečky, kvedlačky, staré pokličky, suchá hrášek v plechovce a co já vím ještě.“⁴² A tato myšlenka mě vrací zpět do mého dětství, kdy jsme doma, jako poměrně muzikální rodina opravdu využívali všech možných prostředků k doprovodu „boucháním“ do různých, nejen kuchyňských, věcí. Když jsem byla ještě hodně malá, naše prababička doma schovávala starou valchu, na kterou se dříve běžně pralo, a když se domů pořídila pračka, valcha zůstala a sloužila jako hudební nástroj. Ještě teď si vzpomínám, jak při každém svátku či narozeninách stála babička pod schody, zpívala jakousi písničku a doprovázela svůj zpěv hraním

⁴¹HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-522-X.str 48

⁴²HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-522-X.str 51

právě na onu valchu za pomoci vařečky. Nebyla však jen moje prababička, která mě naučila, jak využívat dalších věcí jako hudebních nástrojů. I na základní umělecké škole jsme na hodinách zpěvu používali podomácku vyrobená chrastítka – prázdné obaly od Kinder vajíček naplněné vším, co mohlo vydávat nějaký chřestivý zvuk, například rýže. Proč tedy nevrátit tyto postupy i do školy dnes. Velkou výhodou takovýchto nástrojů je nejen jejich levná pořizovací cena, ale také radost s částečné výroby. Dalším velice výhodným aspektem je relativní tichost těchto hudebních nástrojů. Vhodné jsou tedy především při větším počtu žáků ve třídě. Velmi vhodným typem skladeb na začátek jsou pochody, jelikož mají pevný rytmus a tempo a, i podle zkušenosti si, žáci takový rytmus dokážou snadno udržet a také je zde možnost využít právě kuchyňského náčiní.

I v této učebnici se často setkáváme s pojmem lidová píseň, která neodmyslitelně patří do hudební výchovy. Proč je ale třeba dbát na to, aby se tato stránka hudební výchovy uchovala? Lidová píseň je něco, co je žákům dobře známo. Již od předškolního věku se žáci setkávají s hudbou, která má naznačené vlastnosti. Obsahuje většinou jednoduchou melodii, jednoduchá slova, to ovšem lidové písní neubírá na její kráse. Naopak díky zdánlivé jednoduchosti se zde nabízí mnoho možností a způsobů, jak takovou skladbu doprovázet – „Dřív než s pojmem setkávají se žáci s hudbou, která má naznačené vlastnosti. Zahrajeme si moravskou lidovou písničku Spi, Janíčku, spi. V přednesu lidové melodie střídají žáci zobcové flétny, klávesové nástroje nebo zvonkohry. Učitel doprovází měkce znějícím altovým metalofonem. Hledáme nejvhodnější barevné kombinace, tempo, dynamiku, hovoříme o ideální instrumentální představě ukolébavky.“⁴³ Můžeme tedy využít partitury, nebo nechat žákům volnou improvizaci, pokud jsou na takové hudební úrovni. Pokud se dostaneme ke složitějším lidovým písním, je třeba vždy skladbu předem rozebrat a podívat se na ni různými hledisky.

Kapitola hudba ve škole se pak zbývá konkrétně edukačním procesem. „Problematika školní hudby má řadu vzájemně se podmiňujících kapitol. Smysl předchozích stránek se naplní, bude-li hudba ve škole znít, bude-li se poslouchat a

---

⁴³HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-522-X.str 58

budou-li zajištěny základní podmínky pro porozumění hudební řeči. Chceme se k tomu dále vyslovit, předem je však jasné, že v přípravě učitele, který by potřebnou didaktickou situaci uměl vytvořit, nestačí zabývat se strukturálními a vývojovými zákonitostmi organizace hudebních uměleckých děl. Jako daleko významnější se jeví umění uspořádat vyučovací proces tak, aby žák postupně získal zkušenosti potřebné k dešifrování hudebního sdělení.“⁴⁴ Zde se opět objevuje důležitost komplexnosti. Při setkávání žáka s hudbou bychom měli nejprve pozorovat jeho přirozenou reakci, tedy jestli ho hudba něčím zaujala a jestli je mu nějakým způsobem blízká. To je možné poznat podle toho, jestli se žák vyjadřuje rytmickými pohyby těla. I tento aspekt je pro mne velice důležitý při výběru skladby, které se chci více věnovat – tedy využít její instrumentace. Pokud žáky skladba nijak nezaujme, je mi předem jasné, že ani pokus o instrumentaci to příliš nezachrání. Myslím, že však každý správný učitel na svých žácích pozná, co je zaujalo a co ne. Nechci tím samozřejmě říct, že by se hudební výchova měla řídit pouze podle zájmů žáků, to bychom brzy nedělali nic jiného, než poslouchali jim blízkou moderní hudbu a o hudbě klasické by se nedozvěděli nic.

Poslední zmíněnou, a velice zajímavou kapitolou, je kapitola šestá – Čítanka literárních motivací. Zde nalezneme několik příběhů, které by mohly být nápomocny při žákovské motivaci.

6.5 Jan Prchal, Jiří Holubec, Vlasta Reittererová – Nebojme se klasiky

Autoři této publikace jsou renomovaní pedagogové a každý do této práce přispěl různým způsobem. Jan Prchal je pedagogem současně působícím a to nejen na základní škole, ale také na základní umělecké škole – v práci se tedy promítá jeho reálná zkušenost se žáky. Kromě hudby klasické se orientuje i na hudbu moderní.⁴⁵ Jiří Holubec je pedagog, hudební teoretik a sbormistr působící jako pedagog na

---

⁴⁴ HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-522-X. str 163

⁴⁵ POLEDŇÁK, Ivan. Jan Prchal. *Český hudební slovník* [online]. 2009. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_print&tmpl=component&id=1001633

vysoké škole. Kromě statí v učebnicích se věnuje také psaní článků a studií.⁴⁶ Vlasta Reittererová je také pedagožka a zároveň muzikoložka. Její dílo je velmi rozsáhlé a do publikace přispěla jako autorka poutavých textů o historii.

Knížka obsahující úpravy skladeb pro školní, ale i domácí použití. „Tato knížka vám nabízí možnost přizpůsobit si námi upravené skladby podle vlastní fantazie. Jednou si je můžete zahrát vážně, neboli autenticky, pak zase v moderním převleku. Experimentujte s instrumentací, vždyť nástroje, na které hrajete, vám k tomu dávají skvělou příležitost. Úpravy nejsou určeny pouze pro hraní ve škole, můžete si je zkusit zahrát i doma třeba jen na zobcovou flétnu a kytaru, v příležitostném triu nebo kvartetu. Právě z tohoto důvodu nejsou jednotlivé hlasy přiřazeny konkrétním nástrojům.“⁴⁷ Můžeme zde tedy nalézt nekonečné množství možností, jak si sepsané skladby upravit k obrazu svému.

Jelikož bylo v úvodu napsáno, že skladby nemají přiřazené konkrétní nástroje, partitury jsou očíslovány od jedničky, podle počtu hlasů. Kromě notových úprav zde však můžete naléznout také vždy zajímavý úvod k daným skladbám, možné úpravy, ale také úkoly a způsob interpretace.

Každá skladba tedy obsahuje nejprve úvod o jejím autorovi a zajímavostech, které jsou pro žáky vždy přitažlivé, doplněné o vtipné obrázky. Poté následuje daná skladba v úpravě. Některé skladby jsou určeny pouze pro melodické nástroje, některé i pro nástroje bicí s neurčitou výškou tónu. Ve všech skladbách také nalezneme barevně oddělenou část, která má pak na své zadní straně vysvětlení. Pro vysvětlení uvádím jako příklad jednu v mých velice oblíbených skladeb (a také díky velkému „barevnému“ obsazení) *Lasciach'io pianga* z opery *Rinaldo* od Georga Fridricha Händela. „Změna tóniny a s ní spojený tónový kontrast vyvolávají potřebné napětí, návrat do původní tóniny přináší uklidnění. Velmi často se střídají tóniny durové a mollové. Počáteční, tzv. hlavní tónina může být vystřídána tóninou

---

⁴⁶ SEDLÁČKOVÁ, Simona. Jiří Holubec. *Český hudební slovník* [online]. 2015. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1000836

⁴⁷ HOLUBEC, Jiří, Jan PRCHAL a Vlasta REITTEREROVÁ. *Nebojme se KLASIKY*. Praha: EditioBärenreiter Praha, 2007. ISBN M-2601-0399-3.str 5

dominantní, subdominantní nebo paralelní. V árii z opery Georga Fridericha Händela najdeme tři odlišné díly. Jejich značení odpovídá průběhu formy. Každý z nich je zvýrazněn růžovou, zelenou a fialovou, bez označení je koda, tedy závěr skladby, dohra.⁴⁸ U barevných rozlišení se však vždy nejedná o popis hudební formy, je to různé. Poté vždy následují tři úkoly – opět rozdílné, podle dané skladby – např. i přes to, že se jedná o skladbu instrumentální, jeden z úkolů vybízí k zazpívání si hlavní melodie a cappella. Dále také můžeme naleznout bíle vyznačená slova, kterým by žáci nemuseli rozumět a proto je na konci knížky malý slovníček, který pojmy vysvětluje. Poslední částí každé skladby je její interpretace – tedy popis, jak se skladbou správně pracovat. Opět uvedu příklad, tentokrát z díla Bedřicha Smetany, jeho snad nejznámější skladba – Vltava. „První hlas je určen příčné flétně, houslím, keyboard (*strings*), v dílech A a C i sopránové zobcové flétně (noty o oktávu níž). Pro druhý hlas zvolte flétnu, housle a keyboardy – v dílech B a C vyberte zvuk *pizzicato strings* nebo *harp*. Pro třetí hlas je ideální keyboard s rejstříkem *chamberstrings*. Hlas v B ladění hraje melodii. V doprovodu se nebojte použít kytary.“⁴⁹ Je to tedy pomůcka, jaké nástroje a jejich případné rejstříky zvolit, aby k sobě ladily. Jak již však bylo napsáno výše, jsou to pouze pomocné rady a partitury nejsou označeny hlasy, proto se mezi nekladou ani jiným možným experimentům. Učitel by však měl vědět, jaké nástroje k sobě ladí a jakým způsobem je kombinovat. Nesmí také zapomínat na výškové možnosti vybraných nástrojů, případně, pokud je to možné, posunout hlas o oktávu níž.

Nedílnou součástí této knížky je i seznam jednotlivých hlasů, které jsou vydány pod stejným názvem. Jedná se o pouhý výčet partitur skladeb jednotlivých hlasů, tedy očíslovaných podle partitur původních. Nejprve můžeme naleznout všechny hlasy in C, poté hlasy in B, bicí nástroje a samozřejmě i klavír a zpěv. Pokud se tedy rozhodnete ve své výuce tento velmi bohatý materiál zařadit, doporučila bych, abyste se podívali i po jednotlivých partiturách, které jsou v knihovnách k sehnání v kompletu s knihou s popisy.

⁴⁸HOLUBEC, Jiří, Jan PRCHAL a Vlasta REITTEREROVÁ. *Nebojme se KLASIKY*. Praha: EditioBärenreiter Praha, 2007. ISBN M-2601-0399-3.str 16

⁴⁹HOLUBEC, Jiří, Jan PRCHAL a Vlasta REITTEREROVÁ. *Nebojme se KLASIKY*. Praha: EditioBärenreiter Praha, 2007. ISBN M-2601-0399-3.str 39

6.6 Jan Prchal, Jiří Holubec – Populární hudba ve škole

Publikace, která se odkazuje i na dílo Pavla Jurkoviče, jako na pomocnou ruku, při hledání vhodných doprovodných nástrojů. Základem hraní je především chuť vůbec hrát a zpívat, jelikož bez ní to nejde. Další důležitou součástí jsou však samotné hudební nástroje – nejdříve se tedy publikace věnuje hudebním nástrojům a jejich možnostem. Jako jednou, ze zajímavých částí, se kterou se v takovýchto publikacích setkáte méně, je harmonický základ, ovšem ne v podobě napsané u not (ta je téměř v každé publikaci), ale ve formě teoretické. Věc, které jsem se zatím ve své práci nevěnovala, je slovo aranžmá, které je zde velice netradičně popsáno – „Dobrý aranžér dokáže zajímavou úpravou zboží ve výkladní skříni zaujmout kolemjdoucí a vzbudit v nich chuť si vystavené zboží koupit. Hudební aranžér se snaží o totéž s melodií (třeba velmi jednoduchou) : upravit ji tak, aby zaujala nejen posluchače, ale i hudebníky a zpěváky, tedy interprety – a těmi jsme nyní my. Aranžér může kombinovat zajímavé zvukové barvy s neobvyklými rytmy a snažit se tedy udělat aranžmá co nejzajímavější. Když se budeme pokoušet o vlastní aranžmá ve třídě, bude situace ještě komplikovanější. K dispozici máme ⁵⁰jen určité nástroje a mnozí z nás mají do hraní sice chuť, ale moc jim to zatím nejde...” Ze vzniklé úpravy tedy vytvoříme partituru a zapíšeme si jednotlivé hlasy. Nalezneme zde i pomoc, jakým způsobem a v jakém pořadí dané hlasy zapisovat a jaký nástroj využít pro jednotlivé linky-tóny. Nesmíme samozřejmě zapomínat na dynamiku a rytmus.

První část partitur nám nechává prostor pro improvizaci, jelikož jsou zapsané pouze zpěvní hlasy a akordické značky. I přes to však v horní části můžeme nalézt nápoděvu na rytmický doprovod. Oproti předchozím popisovaným publikacím se zde nejedná o české, či moravské lidové písně, nýbrž o písně umělé, případně doplněné o lidové písně jiných zemí. I proto je tato část nazvaná Zpíváme. Ve druhé části – Hrajeme – již nalezneme skladby s úpravami pro hudební nástroje. Když se pozorněji zahledíme na zapsané partitury, zjistíme, že se jedná především o nástroje melodické, což bychom mohli považovat za příliš složité pro žáky základní školy, záleží samozřejmě také na tom, jaké máme možnosti a jak hudebně vzdělané žáky

---

⁵⁰HOLUBEC, Jiří a Jan PRCHAL. *Populární hudba ve škole: Zpíváme a hrajeme*. Mladé Buky: Muzikservis, 1999. ISBN 99-580607-24. str 9

ve třídách máme. Osobně bych z této části využila spíše skladeb s doprovodem bicích nástrojů a vynechala melodické linky, kromě zpěvu a klavíru. Některé skladby jsou také pouze instrumentální. V poslední části Zpíváme a hrajeme, nalezneme kombinaci jednoduššího doprovodu, dost často však v úpravě s vícehlasou pěveckou částí. Na konci publikace nalezneme ještě poznámky k provedení, které by také mohly sloužit jako zajímavosti pro žáky, jelikož je zde uvedeno vždy i několik informací o vzniku skladby.

6.7 Floriana D'Andrea – Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování

I přes to, že je tato publikace určena spíše dětem od pěti do deseti let, myslím, že by nebylo na škodu použít ji i ve vyšším věku, především ve třídách, které jsou „méně hudebně nadané“. Jedná se totiž o náměty pro učitele, ale i rodiče, jak motivovat a rozvíjet hudební schopnosti. Pro tuto práci by tedy kniha měla být především začátkem pro práci se žáky, kteří nemají s rytmem příliš velké zkušenosti a měla by sloužit, jako předstupeň práci s partiturou. Pokud se chceme zaměřit pouze na rytmus, budeme muset publikaci „probírat“ a vybírat pouze aktivity, na něj zaměřené. Ideálním způsobem, jak zapojit rytmus do výuky, je poslouchat své vlastní tělo – ještě před narozením vnímáme zvuky z matčina lůna a po narození se postupně přidávají další a další zvuky, které vnímáme z naší osoby, jako sebe samé. Můžeme tedy těchto rytmů lehce využít, jelikož nám jsou od malička velmi dobře známé. I přes to, že improvizace je důležitým prvkem, ten, kdo je v dané situaci vedoucí, musí mít jasnou představu o jejím cíli. Improvizovat může v podstatě kdokoliv, kdo má část vrozenou, ale také část naučenou – získanou. „Velký talent člověka, který umí improvizovat, spočívá ve vrozeném uměleckém vkusu, ale také v důsledné znalosti dané oblasti, protože právě díky ní může odbočovat z cesty, aniž by ztratil z dohledu vytyčený cíl.“⁵¹ Pro tuto metodiku jsou důležité dvě části a to hra a tělo. Hudbu je totiž potřeba spojit s něčím zábavným, aby se nestala povinností a tělo proto, že nejen přijímá, ale také produkuje všechny zvuky, hluky a pohyby. Jako většina publikací, i tato, má aktivity uspořádané podle obtížnosti.

---

⁵¹D'ANDREA, Floriana. *Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-232-7. str 9

Pokud bychom chtěli začít provádět cvičení s žáky, ne příliš rytmicky znalými, měli bychom začít cvičeními, která zdokonalují rytmickou kontrolu. Teprve poté se můžeme věnovat složitějším rytmům a hudebním doprovodům. Dost často dělá mladším žákům problém uvědomit si, že pokud je v partituře napsaná pomlka, je třeba tón vynechat a hrát až na dobu další – je tedy dobré v jistém rytmu vynechávat vždy jednu určitou dobu, která dříve patřila úderu. Tomu se například věnuje hra Děravé rytmy – pro zvýšení obtížnosti můžeme utvořit dvě skupiny s tím, že každá bude mít svou mezeru na jiném místě v taktu. Nemusíme však využívat pouze hudebních nástrojů, můžeme také zapojit hru na vlastní tělo – tleskáním, dupáním, pleskání, luskáním, apod. Další pomůckou nám místo doprovodné melodie může být například říkanka, kdy žáci převádí do rytmického celku jednotlivá slova, či celou větu.

7. Výzkum

Pro výzkumnou část své práce jsem se rozhodla pro metody pozorování a interview (rozhovoru) a cílem výzkumné části bylo především pozorování dvou skupin při hře na hudební nástroje s využitím partitury. Pozorování se konalo na základní škole ve Vysokém Mýtě, kde působím jako pedagog druhým rokem. Z metody pozorování bylo použito pozorování jak krátkodobé, tak dlouhodobé. Z dlouhodobého pozorování, kdy šlo v mém případě o předchozí školní rok a začátek školního roku letošního, vyplýval výběr žáků pro pozorování krátkodobé, které se uskutečnilo během jedné vyučovací jednotky. Vzhledem k pozorování a posuzování žáků se v tomto případě jedná o extrospekci. Zároveň se také jedná o vlastní pozorování, jelikož jsem celé pozorování vykonávala já, zároveň bylo dlouhodobé pozorování nepřímé, jelikož žáci nebyli předem seznámeni s faktem, že jsou součástí výzkumu. Pozorovanými žáky bylo několik skupin – tříd, z nichž jsem pro krátkodobé pozorování vybrala skupiny dvě – 7. B a hudební seminář, který je ve škole vedený jako volitelný předmět. Prvním důležitým faktem pro výběr bylo to, že jsou skupiny různé úrovně znalosti hudebních nástrojů a především partitury. Dalším důležitým hlediskem pozorování byl fakt, že se třída 7. B skládá ze třiceti žáků a hudební seminář má žáků pouze patnáct – jedná se tak o velmi rozdílný počet žáků, s předpokladem, že práce v hudebním semináři bude méně náročná na přípravu a lépe proveditelná za krátkou časovou jednotku. Cílem krátkodobého sledování bylo zjistit, jak rychle a jak kvalitně zvládnou žáci obou skupin předvedení partitury, která se liší pouze rozdílným klavírním doprovodem a drobnými změnami v obsazení pro hudební seminář. Obě skupiny dostaly na nastudování pouze již zmíněnou vyučovací jednotku s cílem zvládnout na konci hodiny celé předvedení skladby. Předpoklad byl takový, že hudební seminář by měl předvedení zvládnout rychleji, snadněji a lépe – zde by mohlo vzniknout riziko haló efektu, vyvolaném předchozími zkušenostmi.

Při využití druhé metody, tedy interview, jsem se zaměřila na kolegyni působící na stejné základní škole jako další pedagog hudební výchovy s bohatšími zkušenostmi, jelikož z interview vyplývá, že je učitelkou hudební výchovy již osmnáct let. V tomto případě se jednalo o interview strukturované – bylo postupováno přesně podle sepsaného seznamu otázek a otázky byly kladeny přesně

tak, jak jsou uvedeny v příloze č. 1 bez rozdílu. Odpovědi pak byly přesně zaznamenávány pod sepsané otázky.

Cílem tohoto interview bylo zjistit, jak se svými žáky kolegyně pracuje, poučit se z případných chyb a nabrat nových zkušeností pro práci se žáky ještě před předvedením skladby. Také mne zajímalo, jestli využívá některých z již zmíněných materiálů, sama si je vytváří, nebo má jiný zdroj. Z interview vyplývá, že práce s partiturou a žáky je velmi rozdílná a záleží především na zaujetí a předchozí přípravě – která je pro pedagoga v tomto případě náročnější a delší, ale velmi důležitá.

Kromě interview jsem vycházela především z publikací, které jsou uvedeny v teoretické části práce a snažila jsem se využít v předchozích hodinách jako přípravu i publikace, které nejsou zaměřeny pouze na hudební partituru. Se žáky jsme v hodinách nejprve pomocí různých her procvičovali rytmus – nejdříve pouze opakováním rytmu, který jsem nejprve předvedla já, poté čtením a hraním ze zapsaného partu pro rytmické hudební nástroje. Dále jsme se žáky využívali poslechu a zároveň i improvizace, aby se připravili na cílovou hodinu – tedy předvedení skladby z partitury. Vycházela jsem také z pomocných metodických příruček, jak správně pracovat s jednotlivými nástroji a jak postupovat při nacvičování partitury.

Pro výběr vhodné partitury jsem navštívila webovou stránku *Jak na hudebku*, která obsahuje mnoho pomocných materiálů pro hodiny hudební výchovy. Stránka je také velmi přínosná díky zkušenostem pedagogů z celé České Republiky. Jako partituru jsem vybrala skladbu se známým námětem – *Hra o trůny*, kterou žáci znají ze stejnojmenného seriálu. Cílem výběru tématu tedy byla co největší aktuálnost a blízkost k žákům, aby je téma zaujalo a vyvinuli tak větší snahu a aktivitu při hodině. Skladba je rozdělena do pěti hlasů, přičemž její obsazení bylo nejprve potřeba upravit. Partitura (příloha č. 2) je určena pro nástroje, z nichž některé ve škole nemáme, upravila jsem tedy nástrojové obsazení. V první skupině, tedy 7. B jsme zachovali hlas, který podpořil klavírní doprovod, a spodní linku podle zápisu hrál xylofon, dále pak bylo využito rytmických hudebních nástrojů – trianglů, dřívěk a

ručně (žáky) vyrobených bubnů z velkých krabic. Bylo tedy využito i netradičních hudebních nástrojů. Jako pomoc jsem opět využila výše zmíněné publikace, které popisují, jak správně hrát na rytmické nástroje. Úprava pro hudební seminář se lišila složitějším klavírním doprovodem (příloha č. 4), který byl v c moll, a bylo tedy nutné, skladbu z originální tóniny d moll transponovat podle klavírní partitury do c moll – jelikož transpozice klavírního doprovodu by byla obsáhlejší a složitější. Dále se pak přidala ke xylofonu jako melodický nástroj zobcová flétna a kytara, které doprovázela podle upravených akordových značek a jako rytmické nástroje jsme použili dřevěné bloky, malý buben a dřívka. Zde mi s provedením pomohla již zmíněná kolegyně a bylo tedy možné se velmi přesně zaměřit na pozorování jednotlivých částí.

Jako inspiraci jsem také shlédla na již zmíněné webové stránce (*Jak na hudebku*) video, které sloužilo jako podpůrný materiál pro představu o finální podobě skladby a cílem tak bylo se jí co nejvíce přiblížit. Jak se žákům v jednotlivých skupinách dařilo a jak dopadlo předvedení skladby, nalezneme v další části práce. Ze zkušenosti předvedení partitury je pak zřejmé, že nejlepším způsobem je rozdělení žáků do menších skupin a ponechání jim prostoru pro secvičení jednotlivého partu s následným postupným spojováním menších skupin ve větší, až vznikne skupina pouze jedna, která by již měla být kompetentní pro finální předvedení skladby. Důležité je však nenechat pracovat žáky pouze samostatně, ale věnovat čas a úsilí s výpomocí v jednotlivých částech skladby a zabránit tak případným chybám. Každé skupině je tedy třeba věnovat čas a zopakovat s nimi správnou techniku hry na hudební nástroje a ujistit se, že každá skupina ví, které části partitury se má věnovat. Ze zápisu z vyučovací hodiny, kdy byla skladba předvedena, pak také vyplývá, že je důležité dát žákům prostor pro sebevyjádření a neodpírat jim částečnou improvizaci, aby u žáků nedošlo k demotivaci.

V následujících podkapitolách jsou popsány přípravy na vyučovací jednotky v obou posuzovaných skupinách a dále pak zápis z jednotlivých hodin se závěrečným porovnáním obou skupin a zhodnocením, či došlo k úspěšnému naplnění cíle, či nikoliv.

7.1 Provedení skladby

Skladba pro předvedení byla tedy vybrána na serveru *Jak na hudebku*⁵², který je velice přínosný jak pro začínajícího učitele, tak jako inspirace na další práci pro zkušenější pedagogy. Stránka je rozdělena do několika kategorií a je z ní tedy možno čerpat opravdu velké množství informací. Na hlavní stránce můžeme naléznout hlavní kategorie – aktivní poslech, boomwhackers, dějiny hudby, hra na tělo, hry, písničky a za málo peněz. Kromě těchto kategorií také hlavní strana obsahuje důležité aktuální informace z oblasti hudební výchovy, pozvánky na různé dílny, kurzy a také nejnovější příspěvky. Při vybrání kategorie se zobrazí příspěvky jednotlivých tvůrců vždy s popisem využití aktivity při hodině hudební výchovy. Kromě hudebního materiálu je zde k nalezení například i návod na výrobu jednoduchých hudebních nástrojů a jejich využití při hodinách.

V dnešní době je velice těžké žáky něčím zaujmout, zapojení rukou a nohou, kromě hlasu, však v hodinách hudební výchovy stále u většiny z nich funguje. Sjednotí tak své roztěkané myšlení a soustředí se společně na jednu aktivitu a předhání se v tom, kdo danou věc zvládne lépe. Pravidelně tedy se žáky zapojujeme ruce i nohy hrou na tělo, případně pouhým tvořením rytmu, či opakování stálého rytmu jako soutěž. Proto jsem se rozhodla pro tuto stránku a využila její pomoci, jelikož je zde plno zkušeností jiných pedagogů.

Následuje tedy příprava na vyučovací jednotku, její provedení a následné zhodnocení jednotlivých tříd a jejich porovnání s ohledem na předchozí zkušenosti a znalosti.

---

⁵²*Jak na hudebku* [online]. 2016. Dostupné také z: <http://jaknahudebku.blogspot.com>

7.2 Příprava na vyučovací jednotku (45 minut) 7. B

- Základem hodiny je předchozí zjištění zájmů žáků o kategorii, které se budou věnovat, na který hudební nástroj budou hrát nebo zpívat.
- Žáci se na začátku hodiny seznámí s tématem a prací, která je čeká. Partitura je pouze třístránková a rytmus jednoduchý a proto bude její provedení možné ještě tutéž hodinu.
- Poté se žáci rozdělí do skupin podle předem zjištěných informací.
- Následuje rozdání hudebních nástrojů do jednotlivých skupin, hlasová sekce bude podpořena klavírem.
- Skupiny se shluknou společně na různých místech třídy, aby se navzájem nerušily.
- Učitel prochází mezi jednotlivými skupinami a ukazuje žákům, která část partitury jim náleží a jaký je jejich úkol, společně s předvedením daného rytmu a tempa.
- Žáci dostanou čas na nácvik a poté se postupně sloučí a zkouší společně ve dvou skupinách spojit rytmus v jednotné tempo, opět za pomoci učitele.
- Nakonec se žáci opět spojí v celou skupinu – tedy celou třídu a společně několikrát předvedou danou skladbu tak, aby byl na konci zkoušení předveden jednotný rytmus spojený s melodickou linkou zpěvu za doprovodu klavíru a xylofonu. To vše za pomoci učitele jako dirigenta.
- Motivací pro žáky k úspěšnému předvedení skladby je nejen pozitivní hodnocení známkou, ale také soutěživost se staršími spolužáky.
- Výstupem z hodiny je písemný záznam o provedení skladby s doloženými fotografiemi jednotlivých skupin třídy při provedení, následovaný porovnáním se skupinou z hudebního semináře.

7.2.1 Písemný záznam o provedení skladby

Žáci 7.B byli první skupinou (tedy konkrétně třídou, ve které běžně učím), která provedla skladbu Hra o trůny. Po předchozím zjištění a rozdělení žáků do skupin jsme využili následujících nástrojů: klavír, xylofon, dřívka, triangel, ručně vyrobené bubny z beden a samozřejmě lidský hlas. Žáci nejprve nacvičovali samostatně po jednotlivých sekcích a učili se správný rytmus svého řádku. Jaké bylo rozdělení do skupin, nalezneme v příloze č. 3 – dle fotografií skupiny žáků.

Ze začátku hodiny jsem se potýkala s nekázní některých žáků, jelikož téma, které jsem vybrala, jim bylo blízké a velice je nadchnulo, a proto velmi živě diskutovali nad daným tématem a nevěnovali mi příliš pozornosti. To vše se ale změnilo, jakmile žáci dostali do rukou hudební nástroje, samozřejmě si každý chvíli zkoušel jeho zvuk a nezaměřil se rovnou na danou skladbu, to se ovšem dalo předpokládat. Xylofon jsme například při hodině hudební výchovy ještě nevyužili.

Po vyzkoušení a naučení se základního rytmu, který se u bicí sekce neustále opakuje, se sloučila bicí sekce a společně jsme dávali dohromady správné tempo úderů – v tomto okamžiku jsme se setkali s problémem rozdílnosti dob u triangelů a bubnů, jelikož triangly hrály pouze čtvrtové doby a to druhou a třetí a bubny měly za úkol dobu první – čtvrtovou a poté čtyři doby osminové. Často se nám tedy na začátku stávalo, že se bubnová sekce ztrácela a tím pak posunovala rytmus osminovými notami na jinou dobu. To vše se nám ale nakonec při dirigování a počítání podařilo srovnat. Zároveň zatím zkoušel klavír společně s pěveckou sekcí, kdy klavír hrál nejen akordy, ale také doprovodnou (druhou) melodickou linku, která částečně ustává, když hlasová sekce zpívá. Poté se ještě přidal žák s xylofonem, jehož rytmus i melodie je velice jednoduchá (drží stále pouze čtvrtové noty a pomáhá tak udržet správný rytmus a tempo).

Nakonec se sloučily všechny sekce dohromady a s postupným přehráním jednotlivých sekcí se vždy jedna další přidávala, až se nám podařilo spojit všechny sekce dohromady a vytvořit tak skladbu, kterou měli žáci na partituru před sebou.

Nemohu samozřejmě tvrdit, že se skladba obešla bez jakýchkoli chyb, někdy žákům dělalo problém udržení tempa a rytmu, jelikož se soustředili ještě více na

noty, než na mé dirigování. Někdy naopak sledovali dirigentská gesta více a utvářeli tak vlastní rytmus – nakonec se však udrželi ve správném tempu a došlo tedy tak k určité improvizaci, které jsem se nebránila a která byla vítaná.

Největším potěšením pro mě bylo, když žáci na konci hodiny nechtěli odevzdat hudební nástroje a i když to byla potřeba, tak poté ještě odcházeli ze třídy a prozpěvovali si melodii, kterou se právě naučili a bubnovali rukama do stolů, či o nohy. Myslím si tedy, že bylo dosaženo pedagogického cíle, (i osobního cíle), žáky nejen naučit něčemu novému a učit je spolupracovat tak, aby jeden nepřekřikoval toho druhého, ale především je něčím zaujmout .

7.3 Příprava na vyučovací jednotku (45 minut) Hudební seminář

Příprava na hodinu hudebního semináře je téměř totožná s přípravou na hodinu v 7. B, s některými rozdíly v nástrojovém obsazení.

- Žáků je ve skupině méně, ovšem s větším výběrem hudebních nástrojů a rozdělení tedy bude do většího počtu skupin s menším počtem žáků.
- Klavírní doprovod je v této části složitější a proto ho žák, který bude na klavír doprovázet dostane předem k nastudování (příloha č. 4).
- Kromě klavírního doprovodu skladba nabízí akordy pro kytaru, která bude také do předvedení přidána.
- Zároveň bude opět použit xylofon.
- Jelikož některé žákyně zvládají hru na zobcovou, či příčnou flétnu, přidá se také flétnový part.
- Dále bude rozdělení standardní a to v sekci bicí na dřívka, dřevěné bloky a malý buben.
- Vzhledem k rozdílnosti tónin klavírního doprovodu a zbylé partitury dojde k úpravě partitury z d moll do c moll.

- Výstupem z hodiny bude opět písemný záznam z provedení skladby s doloženými fotografiemi (příloha č. 5). Spolu se závěrečným zhodnocením a porovnáním obou skupin.

7.3.1 Písemný záznam o provedení skladby

Provedení téže skladby v hudebním semináři nabylo nových rozměrů jak pro žáky, tak pro mě jako pro učitele a posluchače. I u těchto zkušenějších žáků jsem se však setkala s počátečním problémem udržet v daném tempu rytmus jedné čtvrtové a čtyř osminových not, které tentokrát hrály dřevěné bloky. Často se také zpomalovali, jelikož byl pro ně rytmus složitější a posunoval se tedy postupně o jednu, či obě doby později. Jednodušší část – tedy dvě čtvrtové doby tentokrát hrály dřívka společně s malým bubnem, u kterých bylo rytmus udržet mnohem jednodušší a stačilo pouze sledovat dirigenta, kterého mi v této skupině dělala kolegyně Milerová.

Klavírního doprovodu se náš žák zhostil bravurně a za pomoci kytary se ještě více obohatil zvuk skladby. Přidána také byla jedna zobcová flétna, která hrála doprovodnou melodii druhého řádku. Kdo nehrál na žádný nástroj, zpíval hlavní, velice jednoduchou melodii na ještě jednodušší text. Opět jsme nejprve rozdělily žáky do skupin a nechali je chvíli zkoušet samostatně. Vzhledem k tomu, že jsme na této hodině byly dvě, bylo jednodušší skupiny projít, poslechnout si, jak se jim daří a případně opravit chyby, které mohly vzniknout. Poté se spojily bicí nástroje společně do jedné skupiny a klavír, kytara, flétna a zpěv do skupiny druhé. Když se nám podařilo celkem úspěšně spojit rytmus jednotlivých částí, spojili jsme obě skupiny dohromady.

Výsledkem byla komplexní skladba, která překvapila konečným zvukem nejen mně, ale i mojí kolegyni a obě jsme byly velice s pokojené s výkonem, který žáci hudebního semináře předvedli. I oni odcházeli z hodiny a bylo na nich vidět, že jsou nakonec spokojeni s výkonem, který se jim povedlo předvést, i přes to, že byli někteří ze začátku hodiny v rozpacích, že to nezvládnou.

7.4 Porovnání předvedení skladby

Obě dvě skupiny se skladby zhostily nad očekávání. U obou skupin došlo na počátku k větším, či menším problémům s dodržáním rytmu a než se nám povedlo dát celou skladbu úspěšně dohromady, neobešla se skladba bez počátečních chyb. Výsledek však předčil všechna moje očekávání a z obou hodin jsem odcházela s dobrým pocitem a novou energií do práce s dětmi. A došlo tak k naplnění cíle.

V podstatě jsem dosáhla toho, čeho by chtěl nejspíš dosáhnout každý učitel hudební výchovy – žáci z obou skupin odcházeli z hodiny neradi a později než obvykle, zpívali si melodii a bubnovali si rytmus, který se jim nakonec „konečně“ podařilo naučit. Bylo vidět, že jsou i oni sami se sebou spokojení. Při běžných hodinách se nenajde tolik času, který bychom mohli věnovat pouze doprovázení a velice ráda jsem celou hodinu této činnosti věnovala i přes to, že i kolegyně ve svém dotazníku uvedla, že je taková hodina náročnější jak na přípravu, tak na samotné provedení. Všichni jsme z hodiny odcházeli unavení, ale s úsměvem na tváři a spokojení, že se nám společně něco podařilo.

Chtěla bych proto, alespoň takto, podpořit všechny začínající učitele hudební výchovy, aby se nebáli se svými žáky využívat doprovodných nástrojů a věnovali alespoň nějaký čas v hodině doprovázením skladeb. V předchozí části této skladby můžete nalézt různá díla, která by vám mohla být pomocí při výběru správného materiálu, pokud si ho nevytváříte sami, nebo se toho zatím bojíte. Při běžných hodinách doprovázíme často spíše improvizovaně, i tento způsob – tedy partitura, je však velkým přínosem pro žáka i učitele. Nebylo to tedy poprvé, ale jistě ani naposledy, kdy jsem se svými žáky partituru v hodině hudební výchovy využila.

8. Závěr

Cílem a také důvodem, proč jsem se rozhodla pro sepsání této práce, bylo především to, že jako začínající učitel sama hledám různé cesty a způsoby, jak hudební výchovu na základní škole učit. V dnešní době žáky pouhé zpívání už ani nebaví, natož je k ničemu příliš nemotivuje. Ve svých třídách mám často při hodinách aktivní žáky, kteří bubnují rukama do lavice, i když jim nedám žádný hudební nástroj a právě tito žáci byli důvodem, proč jsem si vybrala právě téma partitury.

V letošním roce se také snažím partituru do hodin více zapojit, jelikož učím v sedmých ročnících a v roce předchozím jsem byla spíše nucena nejprve žáky naučit základním tónům – jejich výšce a délkou, stupnicím a náplní jednotlivých jednoduchých taktů ložených již nejen z not, ale také základních pomlek. I přes to se nám podařilo dát pouze základní hodnoty – tedy noty a pomlky celé, půlové, čtvrtkové a osminové. I s tím však někteří žáci bojují dodnes. Byla jsem tedy nucena hledat v materiálech, které nebudou příliš složité na doprovodný rytmus. Dalším problémem, se kterým jsem se při výběru potýkala, byl ten, že se až ve stávajícím školním roce s kolegyní pokoušíme o přestavbu třídy pro hudební výchovu, která bohužel v současnosti slouží i jako kmenová třída, jelikož máme čtyři deváté ročníky. Postupně se nám však daří obnovovat notový materiál a v příštím roce získáme zrušením lavic i větší prostor, abychom mohli se žáky přidat do hodin více pohybových a instrumentálních záležitostí. Postupně se tedy snažíme o doplnění jednotlivých hudebních nástrojů, které se částečně snažíme získat i z vlastní výroby.

Pokud se tedy někdo potýká s podobnými problémy, tato práce by mu měla posloužit, jako pomocná ruka, která nezaměřila na díla autorů, kteří se hudební výchově, potažmo partituře ve svých dílech věnují a podpořit tak snažení pedagogů o záživnější a kvalitnější hodiny.

Aby tato práce však nebyla pouhým seznamem děl, které již byly v minulosti sepsané, dalším mým cílem bylo následné předvedení vybrané skladby ve dvou věkově rozdílných třídách s různou úrovní znalostí hry na hudební nástroj. Cílem také bylo poukázat na to, že pokud vybereme správný materiál, který bude žákům

tématem blízký, zapojí se do výuky mnohem aktivněji, což se mi myslím podařilo prokázat. Žáci se výuky zhostili lépe, než jsem sama očekávala a hodina byla pro ně, i pro mě, velmi inspirativní a zábavná. Tato část by tedy mohla sloužit jako inspirace pro učitele, kteří zatím neměli odvahu hudební nástroj a do hodin zapojit. Když dojde k výběru správné partitury – tedy vhodné k úrovni žáků, může vzniknout velice zajímavé dílo. Nesmíme se však bránit případné lehké improvizaci. Také se nesmíme zaleknout počátečních chyb a nezanevřít okamžitě na tento způsob vedení hodiny. Žáci vám pak vynaloženou práci a čas mnohonásobně vrátí, jelikož budou odcházet spokojení, že sami něco dokázali. A to by podle mého názoru mělo být cílem každého pedagoga. Hledejte, inspirujte sami sebe a poté i své žáky.

Poslední součástí by jako inspirace mohl sloužit dotazník s již se zmíněnou kolegyní Milerovou, která má mnohem více zkušeností a i přes to, že je v hodinách často slyšet hluk, není to proto, že by žáci svou učitelku neposlouchali, ale proto, že využívají všech možných způsobů doprovodu a vždy, když vidím žáky z jejích hodin odcházet, odcházejí usměvaví a spokojení – měli zde totiž možnost seberealizace.

Vizi, kterou si po nastudování všech těchto různých materiálů odnáším já, jako začínající učitel je nebát se něčeho, co neznáme a vytvářet se žáky při hodinách opravdovou hudbu. Každá třída je jiná a každá nám dá do sbírky našich zkušeností něco nového.

9. Anotace

Autor: Bc. Daniela Miříňovská

Katedra: Katedra hudební výchovy

Název práce: Partitura v edukačním procesu

Vedoucí: Mgr. Jarmila Šiřická

Počet znaků: 109 73

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 23

Klíčová slova: partitura, edukační proces, hudba pro děti, druhý stupeň ZŠ, hudební výchova, instrumentální skladby

Anotace: Práce *Partitura v edukačním procesu* se zabývá partiturou pro žáky na druhém stupni základní školy a měla by sloužit jako pomoc pro učitele, kde hledat materiály pro takovouto přípravu – hodinu. Mimo pomocných materiálů vysvětluje pojmy partitura a edukační proces a obsahuje důležitý rámcový vzdělávací program, podle kterého je třeba se řídit při sestavování hodin. Hlavním cílem bylo kromě sepsání pomocných materiálů také předvedení skladby ve dvou rozdílných ročnících, které měly poukázat na výhodnost již hotových partitur a smysl jejich předvedení při hodinách – jak pro žáky, tak pro učitele.

10. Résumé

The aim and the reason why I decided to write this topic was above all that as a starting teacher I am looking for different ways and to teach music at elementary school. Nowadays, the pupils are tired of singing, and it doesn't motivate them at all. In my classes, I often have active pupils who are drumming with their hands on the desk, even if I do not give them a musical instrument and these pupils are the reason why I chose the theme of the thesis. But from not to being just a list of works already written in the past, my next goal was to present the selected composition in two different age classes with varying levels of musical instrument knowledge. The aim was also to point out that if we choose the right material that will be close to the pupils, they will engage in learning much more actively, which I have succeeded in demonstrating. Pupils did better than I expected, and the lesson was very inspiring and entertaining for them. This part could therefore serve as an inspiration for teachers who have not yet had the courage to use musical instruments with musical score in lessons. When choosing the right score - that is, appropriate to the level of pupils, a very interesting piece of work can be created. However, we must not oppose any slight improvisation.

Also, we must not be afraid of the initial mistakes. Your pupils will leave satisfied that they have done something on their own. And that, in my view, should be the goal of every educator. Look, inspire yourself and then your pupils.

The last part which could serve as an inspiration is a questionnaire with already mentioned colleague Milerova, who has much more experience and despite the fact that the noise is often heard in lessons, it is not because the pupils did not listen to their teacher but because they use all possible ways of playing, and when I see the pupils going away of her lessons, they leave smiling and content - they have the possibility of self-realization.

The vision that I take away after having studied all these different materials, like a young teacher, is not to be afraid of something we do not know and to create real music during classes. Each class is different and each one gives us something new in the collection of our experiences.

11. Přílohy

Příloha č. 1

Rozhovor s Věrou Milerovou - učitelkou hudební výchovy na ZŠ

1) Jak dlouho učíš hudební výchovu?

Od roku 2000 – takže 18let, sice je tam započítaná i mateřská dovolená, ale i při té jsem vedla nejdříve dětský pěvecký sbor, později ženský, a pak smíšený pěvecký sbor

2) Víím, že při hodinách nástroje používáš, bylo tomu tak vždycky?

Více méně ano. Je to organizačně sice náročnější, ale rytmické hry s nástroji žáky vždycky fakt bavily, a to učitele motivuje k dalším nápadům.

3) Byli dříve žáci na rytmus šikovnější, nebo jsou spíše dnes, dá se to vůbec porovnat?

Asi nedá. V každé době byli šikovní improvizátoři i tací, kteří se prostě netrefí ani do první doby...ráda je motivuji např. tanečním kurzem, který je čeká hned v 1. ročníku SŠ...“Trénuj, přece nepošlapeš partnerce nohu hned při prvním tanci...”...zabírá to 😊

4) Je třída, která má více žáků na ZUŠ při takovýchto hodinách aktivnější, nebo mají naopak pocit, že si toho užijí dost při hodinách tam?

To si nemyslím....hudební nauky v ZUŠ v tomto věku žáků jsou už spíš o harmonii, stavbě akordů, dějinách hudby apod.....tito žáci se rádi „předvedou“ právě při naší hudebce.

5) Máš nějaké ustálené materiály, ze kterých čerpáš, vymýšlíš si vlastní, nebo je to spíš otázkou improvizace na danou hodinu?

O materiály nejde. Navštívila jsem pár školení na toto téma, a co mě zaujalo, používám. Občas doplním i vlastním nápadem.

6) Víš, že máš pár velmi šikovných tříd a využíváš je i při hře na melodické nástroje, na jaké a jak často?

Klavírní doprovody (je super, když se děti i doprovodí a já můžu jen přihlížet..), flétny, housle, trubky, violoncello, kytary .....jedná se především o vánoční a jarní besídky pro rodiče, takže přípravy nám vždycky dají tak dva měsíce.

7) Bavili jsme se také o tom, že by žáci devátých tříd mohli nacvičit muzikál, je to podle tebe reálné a v rámci jejich možností?

Žádnému takovému nápadu se nebráním...jistě by to mě i je bavilo. Nicméně na naší škole není sólový zpěv žáků silnou stránkou...byla by to práce na delší dobu s nejistým výsledkem. Kdyby s takovou myšlenkou přišli sami žáci, myslím, že upravit do jednodušší podoby nějaký dějově zajímavý muzikál by nebyl problém a reálné by to bylo. Ale musí přijít s nápadem sami...musí se pro to nadchnout a jít si za tím.

8) A nakonec, víš, že sama upravuješ noty, máš ještě v záloze něco, co bys použila, pokud by se našla třída, nebo spíše skupina, která by byla opravdu plná nadaných hudebníků - nějaké své vlastní představení?

Jee...na to už jsem vlastně odpověděla. Nebála bych se jejich přání upravit přímo pro ně. A pravdou je, že za ta léta praxe jistě kusy v zásobě mám...

Příloha č. 2

Hra o trůny

R. Djawadi

Chord progression: Dm D

Voice: [Musical staff with rests]

Glockenspiel: [Musical staff with notes]

Wood Block: [Musical staff with notes]

CL: [Musical staff with notes]

Bass Xylophone: [Musical staff with notes]

6

Chord progression: Dm

Voice: [Musical staff with notes and lyrics: Dá vá]

Glock.: [Musical staff with notes]

W.B.: [Musical staff with notes]

CL: [Musical staff with notes]

Bass Xyl.: [Musical staff with notes]

11 Am

Voice

da-va dá vá da-va dá.

Glock.

W.B.

CL

Bass Xyl.

16 C

Voice

Dá vá da-va dá vá

Glock.

W.B.

CL

Bass Xyl.

21 1.2. Dm 3. Am 3

Voice

da - va dá. da - vá

Glock.

W.B.

CL

Bass Xyl.

25 C Dm

Voice

dá - va dá.

Glock.

W.B.

CL

Bass Xyl.

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Game of Thrones

Arr. lucky37

Easy piano

Ramin Djawadi

$\text{♩} = 168$

CC-BY

41

f dolce

47

53

57

p

65

8

73

f

81

ff

8

89

mp subito

Příloha č. 5

12. Použité zdroje

Knižní literatura

COUFALOVÁ, Gabriela, Ivo MEDEK a Jaromír SYNEK. *Hudební nástroje jinak: netradiční využití tradičních hudebních nástrojů a vytváření jednoduchých hudebních nástrojů: [slyšet jinak]*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2013. ISBN 978-80-7460-037-1.

HOLUBEC, Jiří a Jan PRCHAL. *Populární hudba ve škole: Zpíváme a hrajeme*. Mladé Buky: Muzikservis, 1999. ISBN 99-580607-24.

HOLUBEC, Jiří, Jan PRCHAL a Vlasta REITTEREROVÁ. *Nebojme se KLASIKY*. Praha: EditioBärenreiter Praha, 2007. ISBN M-2601-0399-3.

HERDEN, Jaroslav, Eva JENČKOVÁ a Jiří KOLÁŘ. *Hudba pro děti*. Praha: Univerzita Karlova, 1992. ISBN 80-7066-522-X.

HERDEN, Jaroslav a Jan PRCHAL. *Úpravy pro školní soubory*. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-729-0052-8.

HERDEN, Jaroslav. *Hudba jako řeč: o poslechu ve škole i doma: metodické poznámky k učebnicím 1. My pozor dáme a posloucháme, 2. My pozor dáme a (nejen) posloucháme*. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-718-3126-3.

JURKOVIČ, Pavel. *Lidová píseň ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 97-580-6071-2.

JURKOVIČ, Pavel. *Hudební nástroj ve škole*. Praha: Muzikservis, [2000]. ISBN 98-580-6071-2.

ŠAFAŘÍK, Jiří. *Dějiny hudby*. Praha: Votobia, 2006. ISBN 80-7220-126-3.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.

D'ANDREA, Floriana. *Rozvíjíme hudební vnímání a vyjadřování: hry a cvičení pro děti od 5 do 10 let*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-232-7.

SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA agency, 2001. ISBN 80-902912-0-1.

Elektronické zdroje

Jak na hudebku [online]. 2016. Dostupné také z: <http://jaknahudebku.blogspot.com>

Jaroslav Herden. *Český hudební slovník* [online]. Brno, 2009. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=8715

Ilja Hurník - životopis. *Databáze knih* [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/ilja-hurnik-2078>

Pavel Jurkovič. *Libčické křižovatky* [online]. 2015. Dostupné z: <http://libcickekrizovatky.cz/?p=3531&fbclid=IwAR2WVNPJNYok2Kre0zOaIYmLHurnFAdVkJB3iCc8wxWMZAY372C5Rg3HyQ>

O nás. *Česká Orffova společnost* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.orff.cz/cs/AboutUs>

News: Carl Orff. *Speciální pedagogika* [online]. Dostupné z: <http://www.specialni.pedagogika.cz/news/carl-orff>

Carl Orff. *Osobnosti.cz* [online]. Tiscali Media [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://zivotopis.osobnosti.cz/carl-orff.php>

RVP ZV. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2011. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Charakteristiky jednotlivých metod a forem výuky. *Národní ústav odborného vzdělávání* [online]. Praha, 2008. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/manual_archu.pdf

Úvod do pedagogiky. *Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity* [online]. Fakulta informatiky Masarykovy univerzity, 2009. Dostupné z: https://is.muni.cz/elportal/estud/pedf/ps09/uvod_ped/web/kategorie.html

POLEDŇÁK, Ivan. Jan Prchal. *Český hudební slovník* [online]. 2009. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_print&tmpl=component&id=1001633

SEDLÁČKOVÁ, Simona. Jiří Holubec. *Český hudební slovník* [online]. 2015. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1000836